

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เด็ก 3 ขวบ เข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างทั่วถึง ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
2. แนวคิดและหลักความร่วมมือ
3. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย
4. กฎหมายและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย
5. โอกาสทางการศึกษาของเด็กปฐมวัย
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

1.1 ความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบ

1.1.1 ความหมายของรูปแบบ

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554 : ออนไลน์) รูปแบบตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 หมายถึง รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนว ซึ่งเป็นที่ยอมรับหรือสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น ๆ เช่น รูปแบบร้อยกรอง รูปคน รูปบ้าน รูปปลา รูปใบไม้

อุทุมพร จามรมาน (2541 : 22-26) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง โครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ดังนั้น โมเดลจึงน่าจะมีมากกว่า 1 มิติ หลายตัวแปร และตัวแปรดังกล่าวต่างมีความเกี่ยวข้อง (เชิงความสัมพันธ์หรือเชิงเหตุผล) ซึ่งกันและกัน

กู๊ด (เบญจพร แก้วมีศรี. 2547 : 87 ; อ้างอิงจาก Good. 1973 : 370) ได้ให้ความหมายของรูปแบบไว้ใน Dictionary of Education ไว้ 4 ความหมาย ดังนี้

1. เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ
2. เป็นตัวอย่างเพื่อการเลียนแบบ
3. เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
4. เป็นชุดของปัจจัยหรือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมกันเป็น

ตัวประกอบและสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนเป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษา ก็ได้

จอยซ์ และ วิล (Joyce; & Weil. 1992 : 1–2) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง แผน (Plan) หรือแบบ (Pattern) ซึ่งสามารถใช้เพื่อการเรียนการสอนในห้องเรียน หรือการสอนพิเศษเป็นกลุ่มย่อยหรือเพื่อจัดสื่อการสอน ซึ่งรวมถึงหนังสือ ภาพยนตร์ และเทปบันทึกเสียง โปรแกรม คอมพิวเตอร์ และหลักสูตร แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ

คอร์ซินี และ เออร์บาร์ค (Corsini; & Auerbach. 1996 : 573–574) ให้ความหมายของรูปแบบว่า หมายถึง ชุดของความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นระหว่างปรากฏการณ์ในโลกความจริง และโครงสร้างของสิ่งที่กำลังศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนของปรากฏการณ์ในโลกความจริง

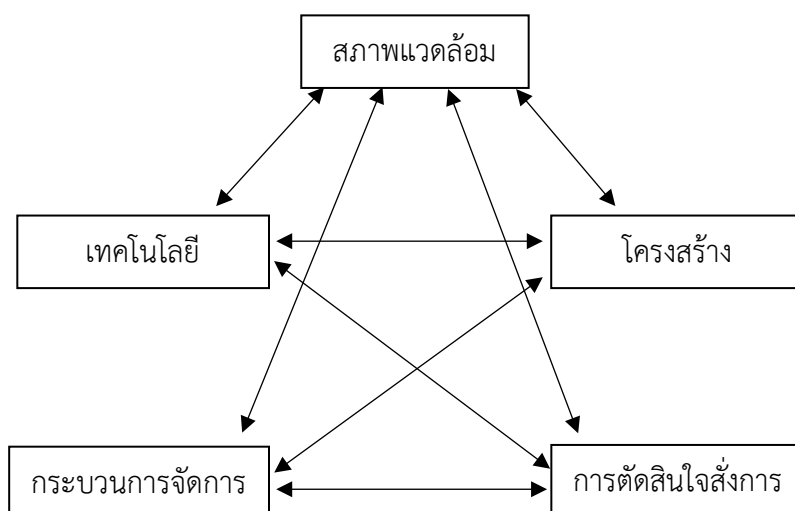
ราช (Raj. 1996 : 14) ได้ให้ความหมายของคำว่า รูปแบบ (Model) ในหนังสือ Encyclopedia of Psychology and Education ไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. รูปแบบ คือ รูปย่อของความจริง ของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความ ภาพ หรือจำนวนโดยการลดทอนเวลาและเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น
2. รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของรูปแบบ ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง แบบ แนวคิดของการดำเนินงาน ที่ได้เรียงเรียงไว้ในลักษณะของโครงสร้าง ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดต่าง ๆ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบหรือยอมรับว่า มีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

1.1.2 องค์ประกอบของรูปแบบ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและตัวอย่างของรูปแบบจากแหล่งต่าง ๆ พบว่า ไม่มีหลักเกณฑ์ว่ารูปแบบต้องมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของปรากฏการณ์ที่ผู้สนใจดำเนินการศึกษา อาทิ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบเกี่ยวกับการจัดองค์การและการบริหารจัดการ (The Model of Organization and Management) ตามแนวคิดของบราวน์ และโมเบิร์ก (วิสุทธิ์ วิจิตรพิชราภรณ์. 2547 : 11 ; อ้างอิงจาก Brown ; & Moberg. 1980 : 16–17) ซึ่งได้สังเคราะห์รูปแบบขึ้นมาจากแนวคิดเชิงระบบ (System Approach) กับหลักการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) ประกอบด้วย ดังนี้

1. สภาพแวดล้อม (Environment)
2. เทคโนโลยี (Technology)
3. โครงสร้าง (Structure)
4. กระบวนการจัดการ (Management Process)
5. การตัดสินใจสั่งการ (Decision Making)

ภาพประกอบ 2 รูปแบบเชิงระบบและสถานการณ์ตามแนวคิดของบราวน์ และ โมเบอร์ก
(Brown ; & Moberg's System and Contingency Model)

ที่มา : เบญจพร แก้วมีศรี. 2547 : 92 ; อ้างอิงจาก Warren, B. Brown ; & Dennis, J. Moberg.
1980 : 17.

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ไม่มีหลักเกณฑ์ว่ารูปแบบต้องมียองค์ประกอบอะไรบ้าง ขึ้นอยู่กับเรื่องที่ทำมียองค์ประกอบใดบ้างที่เกี่ยวข้อง มีปัจจัย วิธีการ และกระบวนการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จจะไบบ้าง แล้วนำมากำหนดองค์ประกอบให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงไปในทิศทางสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

1.2 ประเภทของรูปแบบ

มีนักวิชาการหลายคนที่ยกศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและได้แบ่งประเภทของรูปแบบตามสาขาที่ศึกษาไว้หลายลักษณะ ดังนี้

คีฟ (เบญจพร แก้วมีศรี. 2547 : 90 ; อ้างอิงจาก Keeves. 1988 : 561-565) ได้พัฒนารูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ และได้แบ่งรูปแบบออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. รูปแบบเชิงเปรียบเทียบ (Analogue Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ในการอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม ส่วนใหญ่ใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ที่สามารถนำไปทดสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่เข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบได้กับน้ำที่ไหลเข้าถัง นักเรียนที่ออกจากกระบบเปรียบได้กับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้น นักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากกระบบ เป็นต้น

2. รูปแบบเชิงข้อความ (Semantic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาแสดงโครงสร้างทางความคิด ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในรูปแบบ ในรูปของข้อความ แผนภูมิหรือรูปภาพ เพื่อบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา เช่น รูปแบบการเรียนรู้ในโรงเรียน รูปแบบการสอน รูปแบบการควบคุมวิทยานิพนธ์ และรูปแบบการบริหารการศึกษาประจำภาค เป็นต้น จุดอ่อนของรูปแบบนี้ มักขาดความชัดเจนแน่นอน ทำให้ยากต่อการทดสอบโครงสร้างของรูปแบบ

3. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematics Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์หรือสมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ รูปแบบนี้สามารถนำไปสู่การสร้างทฤษฎีและนำไปทดสอบสมมติฐานได้ เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ รูปแบบประเภตินี้นิยมใช้กันมากในสาขาจิตวิทยาและการศึกษา รวมทั้งการบริหารการศึกษา

4. รูปแบบเชิงสาเหตุ (Causal Model) พัฒนามาจากเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผล ทำให้สามารถศึกษา รูปแบบเชิงข้อความที่มีตัวแปรสลับซับซ้อนได้ สามารถวัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและผลกระทบต่อตัวแปรที่สนใจศึกษา ทั้งขนาดและทิศทาง ทั้งทางตรงและทางอ้อม หลักสำคัญ คือ ต้องสร้างจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องหรืองานวิจัยที่มีมาแล้ว สามารถเก็บรวบรวมในสภาพการณ์ที่เป็นจริง เพื่อทดสอบรูปแบบ รูปแบบเชิงสาเหตุนี้แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ รูปแบบระบบเส้นเดียว (Recursive Model) ที่แสดงความสัมพันธ์ย้อนกลับและรูปแบบเชิงสาเหตุเส้นคู่ (Non-recursive Model) ที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุแบบเส้นคู่ระหว่างตัวแปร โดยทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรหลังอาจเป็นได้ทั้งสาเหตุและผลของตัวแปรอื่น ๆ ภายในรูปแบบนั้น คือ มีความสัมพันธ์กันแบบไปและย้อนกลับได้

วิลสัน และ มอร์เรน (พจนานุกรมเชิงจิตวิทยา. 2546 : 4 ; อ้างอิงจาก Kathleen, Wilson ; & George, E.B. Morren. 1990 : 78-84) ได้แบ่งรูปแบบเป็น 2 ประเภท ด้วยกัน คือ

1. รูปแบบทางกายภาพ (Physical Model) เป็นรูปแบบที่ได้รับการสร้างขึ้นให้เหมือนกับของจริง แต่ลดขนาดให้เล็กลงหรือขยายให้ใหญ่ขึ้นจากของจริงแล้วแต่กรณี โดยมีสัดส่วนที่ถูกต้องกับของจริงรูปแบบนี้มีลักษณะเหมือนกับแบบจำลอง

2. รูปแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Model) เป็นรูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์แทนความคิดหรือจินตนาการสร้างขึ้นเพื่ออธิบายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งว่าแต่ละองค์ประกอบทำหน้าที่อย่างไร สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นอย่างไร

สำหรับ สไตเนอร์ (Steiner. 1998 : 31) ได้ให้ความหมายรูปแบบว่า หมายถึง สิ่งของสิ่งหนึ่งที่คล้ายคลึงกับสิ่งของอีกสิ่งหนึ่ง และได้จำแนกรูปแบบออกเป็น 2 ประเภท คือ (วารสาร สัทศาสตร์. 2548 : 160 ; อ้างอิงจาก Steiner. 1998 : 31)

1. รูปแบบเชิงกายภาพ (Physical Model) แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 รูปแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model of) ที่หมายถึง แบบจำลองที่สร้างและออกแบบเหมือนของจริงทุกประการ เพื่อใช้เป็นต้นแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น แบบจำลองรถยนต์เครื่องบิน ภาพจำลอง

1.2 รูปแบบเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Model for) หมายถึง แบบจำลองที่สร้างและออกแบบได้เพื่อใช้เป็นต้นแบบของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องสร้างรูปแบบเท่าของจริงขึ้นมาก่อน เช่น แบบจำลองต้นแบบ ผลิตภัณฑ์เครื่องบิน

2. รูปแบบเชิงความคิด (Conceptual Model) แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 รูปแบบเชิงแนวความคิดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model of) คือ รูปแบบที่สร้างขึ้น โดยจำลองจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว

2.2 รูปแบบเชิงแนวความคิดเพื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Conceptual Model for) คือ รูปแบบที่สร้างขึ้นเพื่ออธิบายทฤษฎี ปรากฏการณ์ หรือใช้อธิบายตัวสาระของทฤษฎีหรือปรากฏการณ์นั้น

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า รูปแบบมีความหลากหลาย การจะเลือกใช้รูปแบบใด ต้องคำนึงถึงว่ารูปแบบนั้น จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงรายละเอียดการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีความเป็นไปได้ในการที่จะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

1.3. การสร้างและพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบพบว่า การสร้างและพัฒนารูปแบบที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จนได้รับการเชื่อถือนั้น จำเป็นจะต้องมีขั้นตอนในการดำเนินงานสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การสร้างรูปแบบ (Construct) และการหาความเที่ยงตรง (Validity) ของรูปแบบ การได้รับการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญตามกรอบแนวคิด ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบนั้น ๆ รวมทั้งการทดลองใช้รูปแบบ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการนำรูปแบบไปใช้

จอยซ์ และวิล (Joyce ; & Weil. 1992 : 359-364) ได้แบ่งวิธีการสร้างรูปแบบออกเป็นส่วนต่าง ๆ ได้เป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 อธิบายความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่มาของรูปแบบ ประกอบด้วย เป้าหมายของรูปแบบ ทฤษฎี และข้อสมมติที่รองรับรูปแบบ หลักการ และมโนทัศน์สำคัญที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบ

ส่วนที่ 2 ลักษณะรูปแบบ เป็นการอธิบายด้วยรูปแบบ ซึ่งนำเสนอเป็นเรื่อง ๆ อย่างละเอียดและเน้นการปฏิบัติได้ แบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ

1. ขั้นตอนของรูปแบบ เป็นรายละเอียดของรูปแบบนั้น ๆ ว่ามีกี่ขั้นตอน โดยจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ แต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนไม่เท่ากัน

2. รูปแบบการปฏิสัมพันธ์ เป็นการอธิบายบทบาทของผู้นำ ผู้เรียนรู้และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในแต่ละรูปแบบ บทบาทของผู้นำจะแตกต่างกัน เช่น เป็นผู้นำกิจกรรม ผู้อำนวยการแนะแนว ผู้ให้การแนะนำเป็นแหล่งข้อมูล เป็นต้น

3. หลักการแสดงการโต้ตอบ เป็นการบอกถึงวิธีการแสดงออกของผู้นำต่อผู้เรียนรู้ การตอบสนองต่อสิ่งที่ผู้เรียนรู้กระทำ เช่น การปรับปรุงพฤติกรรมโดยการให้รางวัลหรือการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการสร้างบรรยากาศที่เป็นอิสระ เป็นต้น

4. สิ่งสนับสนุน เป็นการบอกถึงเงื่อนไขหรือสิ่งจำเป็นต่อการใช้รูปแบบการสอนนั้น ๆ ให้เกิดผล เช่น รูปแบบการทดลองในห้องปฏิบัติการต้องใช้ผู้นำที่มีการฝึกฝนมาอย่างดีแล้ว เป็นต้น

ส่วนที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ เป็นการแนะนำให้ข้อสังเกตในการนำรูปแบบนั้นไปใช้ เช่น การใช้กับเนื้อหาประเภทใดจึงจะเหมาะสม จะใช้กับผู้เรียนรู้ระดับใด เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้คำแนะนำอื่น ๆ เพื่อให้การใช้รูปแบบนั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ส่วนที่ 4 ผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม รูปแบบแต่ละรูปแบบจะส่งผลต่อผู้เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผลทางตรงเกิดจากกิจกรรมที่จัดตามลำดับขั้นตอนของรูปแบบ ส่วนผลทางอ้อมเกิดจากสภาพแวดล้อม ซึ่งถือเป็นผลกระทบที่เกิดจากการสอนตามรูปแบบนั้น เป็นสิ่งที่คาดคะเนไว้ว่าจะเกิดแฝงไปกับผล สามารถใช้เป็นสิ่งพิจารณาในการเลือกรูปแบบที่ใช้ได้ด้วย

สำหรับการพัฒนารูปแบบนั้น จอยซ์ และ วิล (Joyce ; & Well. 1992 : 19–20) กล่าวว่า รูปแบบควรต้องมีทฤษฎีรองรับ เมื่อพัฒนารูปแบบแล้ว ก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิจัยเพื่อทดสอบรูปแบบและได้สรุปสาระสำคัญไว้ ดังนี้

1. รูปแบบควรต้องมีทฤษฎีรองรับ

2. เมื่อพัฒนารูปแบบแล้ว ก่อนนำไปใช้อย่างแพร่หลายต้องมีการวิจัย เพื่อทดสอบทฤษฎีและตรวจสอบคุณภาพในเชิงการใช้ในสถานการณ์จริงและนำข้อค้นพบมาปรับปรุงแก้ไขอยู่เรื่อย ๆ

3. การพัฒนารูปแบบ อาจจะออกแบบให้ใช้ได้กว้างขวาง หรือเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

4. การพัฒนารูปแบบจะมีจุดมุ่งหมายหลักที่ถือเป็นตัวตั้งในการพิจารณาเลือกรูปแบบไปใช้ กล่าวคือ ถ้าผู้ใช้นำรูปแบบไปใช้ตรงกับจุดมุ่งหมายหลักจะทำให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

ขณะเดียวกัน ก็สามารถนำรูปแบบนั้น ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์อื่นได้ ถ้าพิจารณาเห็นว่าเหมาะสม แต่ก็อาจทำให้ได้ผลสำเร็จลดน้อยลงไป

บุญส่ง หาญพานิช (2546 : 93) กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบจะต้องศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ในการสร้างรูปแบบ นำเอาข้อมูลที่จัดเก็บมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อกำหนดความสัมพันธ์ ขององค์ประกอบของรูปแบบ กำหนดโครงสร้าง และข้อเสนอของรูปแบบอย่างชัดเจน เพื่อนำไป สู่ผลสรุป เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มุ่งหวังของการวิจัย มีการทดสอบและปรับปรุงรูปแบบก่อนนำ รูปแบบไปใช้งานจริง รวมทั้ง มีการประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริงด้วย

โดยสรุปแล้ว การสร้างและพัฒนารูปแบบจะมีขั้นตอนในการดำเนินงาน แตกต่างกันไป ไม่มีข้อกำหนดตายตัว แต่จำเป็นจะต้องมีขั้นตอนในการดำเนินงานสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยและ พัฒนา (Research and Development) โดยทั่วไปอาจแบ่งออกเป็น 2 ตอนใหญ่ ๆ คือ 1) ขั้นตอน การสร้างรูปแบบ (Construct) ที่ควรต้องมีหลักการ แนวคิด ทฤษฎีรองรับ มีการกำหนดลักษณะของ รูปแบบที่จะสร้าง และ 2) ขั้นตอนการหาคุณภาพของรูปแบบ โดยการทดสอบและปรับปรุงรูปแบบ ก่อนนำรูปแบบไปใช้งานจริง รวมทั้ง มีการประเมินผลหลังจากการนำรูปแบบไปใช้งานจริงด้วย

1.4. การตรวจสอบรูปแบบ

เมื่อทำการศึกษาและพัฒนารูปแบบขึ้นมาแล้ว ควรจะต้องนำมาทดสอบหรือตรวจสอบ รูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบที่สร้างขึ้นจึงควรต้องมีความชัดเจนและจากการทดสอบ ผู้ศึกษาสามารถจะนำผลไปปรับปรุงรูปแบบที่พัฒนาขึ้นภายใต้แนวความคิด ทฤษฎีที่ใช้เป็นฐานของ การพัฒนา ซึ่งผลของการทดสอบจะนำไปสู่การยอมรับหรือปฏิเสธรูปแบบนั้น ๆ บางรูปแบบไม่สามารถ กระทำได้ด้วยวิธีการทางสถิติ ซึ่งอาจจะด้วยข้อจำกัดบางประการหรือเป็นการศึกษาเรื่องที่ต้องการ ความละเอียดอ่อนมากกว่าผลสรุปที่ได้มาจากการทดสอบด้วยตัวเลข ในกรณีนี้ ไอส์เนอร์ (วารสาร สืบหาท. 2548 : 161 ; อ้างอิงจาก Eisner. 1976) ได้เสนอแนวความคิดการทดสอบหรือประเมินโดยใช้ ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีแนวคิดว่าการรับรู้เท่ากันหรือเหมือนกันนั้น เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ ซึ่งไอส์เนอร์ (Eisner) ได้เสนอแนวความคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้

1. เป็นการประเมินโดยมิได้เน้นสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบ ของการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal Base Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของ ผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบของการประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือการรองรับ กระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบของการประเมินอิงการตัดสินใจ (Decision Making Model) แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์ วิจัยอย่างลึกซึ้ง เฉพาะในประเด็นที่ถูกนำมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการตัดสินใจเสมอไป แต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจารณญาณ

ของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่จะทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เป็นการเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะประเมินโดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Critic) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้งและต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัยเรื่อง ซึ่งไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง แนวคิดนี้ได้นำมาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงมากขึ้น ทั้งนี้ เพราะผู้ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้นอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น ในวงการอุดมศึกษาจึงนิยมนำรูปแบบนี้มาใช้ในเรื่องที่ต้องการความลึกซึ้งและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง

3. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความเชื่อถือว่าคุณวุฒิผู้นั้นเที่ยงธรรมและมีคุณลักษณะที่ดี ทั้งนี้ มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้กระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิมีความยืดหยุ่นตามอรรถยาศัย ความถนัดแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการการเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูลตลอดจนวิธีการนำเสนอ

โดยสรุปแล้ว การตรวจสอบรูปแบบสามารถตรวจสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ภายใต้แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงการทดลองด้วยสถานการณ์จริง/จำลองหรือผ่านการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ สามารถนำผลการตรวจสอบไปปรับปรุงรูปแบบให้มีความถูกต้อง เหมาะสม และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2. แนวคิดและหลักความร่วมมือ

2.1 ความหมายของความร่วมมือ

ความร่วมมือ (Collaboration) ตามความหมายใน New Webster's Dictionary of the English language (2554 : ออนไลน์) หมายถึง การกระทำของการทำงานร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน

ความร่วมมือ เป็นกระบวนการในการมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่ม และองค์กรในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกัน การเริ่มต้นในการสร้างความร่วมมือขึ้น เกิดจากปัจจัยหลายประการ เช่น การเผชิญปัญหาาร่วมกัน การแบ่งปันวิสัยทัศน์ร่วมกัน การมุ่งหวังในผลผลิตร่วมกัน เป็นต้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ จะเป็นตัวกำหนดวิสัยทัศน์และผลลัพธ์ในการสร้างความร่วมมือขององค์กรในด้านต่าง ๆ เช่น การกำหนดเป้าหมายการบริหารจัดการบุคลากร การจัดสรรทรัพยากร เป็นต้น (ศรเนตร อารีโสภณพิเชษฐ, 2550 : 67-68)

ศรัณยพงศ์ เทียงธรรม (2554 : ออนไลน์) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือ (Collaboration) หมายถึง การทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วม

คูเบรียน และ ไอร์แลนด์ (อมรรรัตน์ ภิญโญอนันตพงษ์. 2546 : 16 ; อ้างอิงจาก Dubrion; & Ireland. 1993 : 86-87) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือ หมายถึง การที่คนตั้งแต่สองคนหรือสองหน่วยงาน/องค์กรขึ้นไป มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและร่วมกันปฏิบัติภารกิจ อาจจะทำเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกันหรือคนละเป้าหมายก็ได้ ด้วยการระดมทรัพยากรร่วมกัน ร่วมกันกำหนดแนวปฏิบัติและลงมือปฏิบัติ อีกทั้งมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการปฏิบัติและ/หรือร่วมรับผลประโยชน์ จากการปฏิบัติ ภายใต้การปฏิบัติร่วมกันดังกล่าว ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงและความเป็นอิสระโดยไม่ขึ้นต่อกัน

บาร์เดช (Bardach. 1998 : 8) ได้ให้ความหมายของ ความร่วมมือ หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของภาครัฐโดยการทำงานร่วมกันมากกว่าแยกกันทำงาน

สรุปได้ว่า ความร่วมมือ หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลหรือองค์กรตั้งแต่สองบุคคลหรือองค์กรขึ้นไป โดยมีการสร้างความเข้าใจ ร่วมวางแผนกำหนดแนวทางการดำเนินงาน ดำเนินกิจกรรม รับผิดชอบและการประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

2.2 ความสำคัญของความร่วมมือ

แจ๊คสันและแม็คดี (ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ. 2550 : 69 ; อ้างอิงจาก Jackson ; & Maddy. 2005) กล่าวว่า ความร่วมมือช่วยให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของบุคลากรให้มีความตื่นตัว และผลักดันให้เกิดการปรับปรุงวิธีการทำงานให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น การปรับปรุงคุณภาพการสื่อสารกันระหว่างองค์กรจะช่วยให้หุ้นส่วนขององค์กรสามารถที่จะแบ่งปันข้อมูลระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างองค์กร อีกทั้งความร่วมมือยังก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ มีความก้าวหน้าทางด้านนวัตกรรม การบริหารทักษะของบุคลากร การพัฒนาองค์ความรู้ การให้ความช่วยเหลือและการจัดสร้างวัสดุอุปกรณ์และการบริการ โดยการเชื่อมโยงทรัพยากรระหว่างองค์กรทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะที่ใช้งบประมาณและทรัพยากรเท่าเดิม (ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ. 2550 : 78 ; อ้างอิงจาก Rossi. 1982)

นอกจากนี้ ความร่วมมือยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงาน (กฤษนันท์ ภูสวาสดี. 2551 : 29 ; อ้างอิงจาก Tennyson. 2005) ดังนี้

1. การขยายวงกว้างของผลกระทบ (Greater Impact) เกิดการขยายวงกว้างขึ้น ในการเพิ่มผลประโยชน์ต่อประชาชน ธุรกิจ หรือชุมชน การเข้าถึงประชาชนด้วยโอกาสได้มากขึ้น
2. แหล่งทรัพยากรที่เพิ่มขึ้น (More Resources) คือ หาทุนจากกลุ่มสาธารณชนที่มีนโยบายสอดคล้องกัน ร่วมมือกันดำเนินโครงการและเกิดมีอำนาจต่อรอง

3. มีวิธีใหม่และดีกว่า (New and Better Ways) มีนวัตกรรม วิธีการใหม่ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เกิดมุมมองและความท้าทาย การเข้าถึงโอกาส และความต้องการความร่วมมือ

4. การกระจายความเสี่ยง (Spread Risks) จากการมีวิสัยทัศน์ การระดมทรัพยากร และความแข็งแกร่งร่วมกันของหน่วยงาน

5. การลดหรือการร่วมกันลงทุน (Reduce/Share Costs) มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน สรุปได้ว่า ความสำคัญของความร่วมมือทำให้เกิดการเชื่อมโยงในด้านต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ลดความเสี่ยง ก่อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพงานด้านต่าง ๆ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพ มีอำนาจต่อรองและนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรม

2.3 หลักการของความร่วมมือ

ไคสเนอร์ (Kisner, 1997: 23–28) ได้เสนอหลักการสร้างความร่วมมือ ดังนี้

1. การทบทวนพันธกิจของหน่วยงาน (Internal Revision of Mission) การทบทวนพันธกิจของหน่วยงานเป็นการภายในเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ อันจะนำไปสู่การบรรลุพันธกิจที่ตั้งไว้

2. การเลือกสรรผู้เป็นหุ้นส่วน (Selecting Strategic Partner) การเลือกสรรผู้เป็นหุ้นส่วนนั้น ไม่ใช่ถือเอาความสะดวกเป็นหลัก แต่ต้องมุ่งเลือกคู่ดำเนินงานที่เสริมแรงกันในการประกอบกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ชนะด้วยกัน (Win-win Situation) แต่ละฝ่ายควรรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน ความต้องการ และทรัพยากรที่มีอยู่ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของความร่วมมือขึ้นอยู่กับระดับความเชื่อถือศรัทธาระหว่างกัน เพราะทั้งสองฝ่ายจะต้องเต็มใจที่จะใช้ข้อมูลยุทธศาสตร์สำคัญร่วมกัน

3. การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกัน (Goal Setting) ควรเริ่มแผนการความร่วมมือกันโดยการกำหนดเป้าหมายร่วมกันให้มีความชัดเจนและเห็นชอบร่วมกันในการก้าวไปสู่วัตถุประสงค์ร่วมกันภายในกรอบเวลาที่กำหนด กิจกรรมในระยะเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างกันควรเป็นโครงการเล็ก ๆ หรือมีจุดมุ่งหมายไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ซึ่งง่ายต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของทั้งสองฝ่ายและจะนำไปสู่ความเชื่อถือศรัทธา อีกทั้งยังเป็นการจัดความรู้สึกแตกต่างของทั้งสองฝ่ายที่มีต่อกันเพื่อสร้างความมุ่งหวังที่จะทำงานอื่น ๆ ตามแผนความร่วมมือให้สำเร็จต่อไป

สำหรับลักษณะของการปฏิบัติงานร่วมกัน แบ่งตามระดับความสำคัญออกเป็น 3 ระดับ คือ (เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์, 2539 : 120–121)

1. การปฏิบัติงานร่วมกันในระดับต่ำ มีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

1.1 ทำความรู้จักคุ้นเคยกับโครงการที่เกี่ยวข้องจากองค์กรหรือหน่วยงานอื่น

1.2 ทำความรู้จักคุ้นเคยกับโครงการที่เกี่ยวข้องและต้องปฏิบัติงานร่วมกัน

- 1.3 จัดให้มีการติดต่อสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ
- 1.4 แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลทั่วไป โดยเน้นด้านโครงการ
- 1.5 เป็นคณะกรรมการองค์การร่วมกัน
2. การปฏิบัติงานร่วมกันในระดับกลาง มีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้
 - 2.1 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอย่างเป็นทางการ เช่น รายงานข่าวเป็นการภายในระหว่างองค์กรร่วมมือ
 - 2.2 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือเครื่องใช้
3. การปฏิบัติงานร่วมกันในระดับสูง มีแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้
 - 3.1 จัดให้มีคณะกรรมการร่วมกันอย่างเป็นทางการ
 - 3.2 จัดให้ร่วมเป็นเจ้าของสิ่งอำนวยความสะดวกด้วยกัน
 - 3.3 จัดให้มีการทำข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับนโยบายและโครงสร้างการดำเนินงาน

จากข้อมูลดังกล่าว หลักการความร่วมมือ ประกอบด้วย ความร่วมมือที่เสริมแรงซึ่งกันและกัน มีมิตรภาพที่ดีต่อกัน ร่วมกันรับผิดชอบและมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน

2.4 ปัจจัยที่ทำให้ความร่วมมือประสบผลสำเร็จ

ความร่วมมือเป็นกลไกทางการบริหารอย่างหนึ่งที่จะก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน ระดมความคิด ระดมภารกิจ เพื่อใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นช่องทางในการปรับตัวเข้าหากันระหว่างองค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยทั้งสองฝ่ายจะต้องรับสภาพความจริงที่ว่า องค์การหรือหน่วยงานใด ๆ ก็ตาม โดยตัวของมันเองแล้ว ทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ อาจไม่เพียงพอที่จะบรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ จำเป็นต้องประสานงานและสร้างเครือข่ายการทำงาน (วิฑูรย์ สิมะโชคดี, 2539 : 66) ปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้ความร่วมมือประสบผลสำเร็จ คือ ความไว้วางใจ เชื่อใจ ความจริงใจ การให้เกียรติ และการเชื่อถือกันและกันของทั้งสองฝ่าย

ดังนั้น ปัจจัยที่ทำให้ความร่วมมือประสบความสำเร็จได้ จึงต้องมีการประสานในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ (เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์, 2539 : 116-117)

1. การทำความเข้าใจและยอมรับเป้าหมายร่วมกัน
2. การกำหนดวิธีการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข รวมทั้ง วางแผนปฏิบัติและอำนวยความสะดวกในทรัพยากรร่วมกัน
3. การจัดระบบการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ
4. การที่ผู้บริหารระดับสูงควรส่งเสริมการสร้างบรรยากาศในการประสานงานและการทำงานร่วมกันของทั้งสองฝ่าย

5. การพัฒนาภายใต้ความร่วมมือ การยอมรับในความอิสระของแต่ละองค์การ ในการกำหนดกิจกรรมในส่วนความรับผิดชอบของตน และส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยยึดเป้าหมายการทำงานมากกว่าวิธีการ

การดำเนินความร่วมมือนั้น ทั้งสองฝ่ายควรจัดทำข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการ ซึ่งกำหนดหรือระบุบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละฝ่ายให้ชัดเจน และรับทราบร่วมกันทั้งสองฝ่าย รวมทั้งมีกรอบเวลาการปฏิบัติ มีตัวบ่งชี้ความก้าวหน้า และลักษณะผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของโครงการ ความร่วมมือ ข้อตกลงนี้ ควรกำหนดขึ้นให้ชัดเจน ไม่ซับซ้อน และคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วม ไม่ใช่เป็นการให้การอุดหนุนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

ในการสร้างความร่วมมือมักจะมีอุปสรรคปัญหา ได้แก่ การตัดสินใจล่าช้า ข้อจำกัดในเรื่องของทรัพยากร เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น ความร่วมมือระหว่างองค์กรจะลดระดับลง ซึ่งการเป็นหุ้นส่วนกันนั้น หากขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ก็จะไม่สามารถสร้างสรรค์แนวความคิดใหม่ ๆ หรือการแบ่งปันทรัพยากรได้เลย ด้านการตัดสินใจร่วมกันของกลุ่มที่มีความร่วมมือระหว่างกันเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการใด ๆ เนื่องจากต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก จึงจะเกิดความเห็นพ้องต้องกันในกลุ่มสมาชิกได้ ด้านข้อจำกัดในเรื่องของทรัพยากรสมาชิกบางรายอาจไม่สามารถสนับสนุนด้านทรัพยากรได้ ดังนั้น สมาชิกที่มีความพร้อมหรือศักยภาพสูงกว่าอาจต้องลงทุนด้านทรัพยากรมากกว่า ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการถอนตัวออกจากกลุ่มได้ภายหลัง ตลอดจนเมื่อเกิดภาวะวิกฤตหรือปัญหาความขัดแย้งขึ้นภายในกลุ่ม ระดับความร่วมมือระหว่างกลุ่มสมาชิก อาจมีการลดระดับลงได้ เช่น การลดงบประมาณ การเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้บริหาร หรือการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อ การสร้างความร่วมมือแบบหุ้นส่วนระหว่างกลุ่มสมาชิกได้ โดยเฉพาะการถอนตัวของสมาชิกที่เป็นแกนนำความร่วมมือ (ศรเนตร อารีโสภณพิเชฐ. 2550 : 69 ; อ้างอิงจาก Jackson & Maddy. 2005)

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้ความร่วมมือประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ผู้นำทุกฝ่าย มีบทบาทในการส่งเสริมบรรยากาศของการทำงานร่วมกันและการประสานงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบชัดเจน มีการประสานงานกันในทุกระดับที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง มองเห็นภาพรวมการทำงานร่วมกัน ให้อิสระในดำเนินงานในส่วนที่รับผิดชอบ ยึดเป้าหมายการทำงานมากกว่าวิธีการ

2.5 รูปแบบและประเภทของความร่วมมือ

โทมัส และ โรเบิร์ต (ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2542 : 22-23 ; อ้างอิงจาก Thomas & Robert. 1982 : 74) ได้แบ่งรูปแบบและลักษณะของการปฏิบัติงานร่วมกัน เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การตกลงร่วมกัน (Bargaining) คือ การตกลงร่วมกันระหว่างองค์กร 2 องค์กร หรือมากกว่า เพื่อแลกเปลี่ยนผลตอบแทนซึ่งกันและกัน

2. การเข้าร่วมมือกัน (Coordination) คือ การร่วมมือกันปฏิบัติงานระหว่าง 2 องค์กร หรือมากกว่าเพื่อเป้าหมายเดียวกัน

เครือข่ายการสร้างความร่วมมือแห่งชาติ ได้กำหนดขอบเขตของรูปแบบความร่วมมือ ระดับองค์กร (ศรเนตร อารีโสภณพิเชษฐ. 2550 : 72-73 ; อ้างอิงจาก National Network for Collaboration : NNCo. 2005) จำแนกตามโครงสร้างพื้นฐานได้ 5 ประเภท ดังนี้

1. เครือข่าย (Networking) มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสในการพบปะสนทนา ระหว่างองค์กร สร้างความเข้าใจร่วมกัน เป็นแหล่งเก็บรวบรวมข้อมูลและให้การสนับสนุนพื้นฐาน ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ไม่มีลำดับชั้นการบริหาร ลักษณะการเชื่อมโยงองค์กรเป็นแบบยืดหยุ่น กำหนดบทบาทความรับผิดชอบแบบหลวม ๆ การเชื่อมโยงกันในกลุ่มสมาชิกเป็นแบบขั้นต้นหรือระยะ พื้นฐาน ไม่มีความซับซ้อน ภาวะผู้นำภายในเครือข่ายอยู่ในระดับต่ำ ระดับการตัดสินใจเกิดขึ้นน้อย ความขัดแย้งพบได้น้อย มีลักษณะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

2. พันธมิตร (Cooperation or Alliance) มีวัตถุประสงค์เฉพาะในการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างความร่วมมือที่เหมาะสมตามความจำเป็น มุ่งเน้นความสำเร็จของงาน ลดความซ้ำซ้อนในงาน หรือการบริการของสมาชิกกลุ่ม เน้นการเป็นศูนย์กลางการติดต่อสื่อสาร ลักษณะการแนะนำ เน้นการเพิ่มผลผลิตทางการเงิน ภาวะผู้นำของความสัมพันธ์นี้ ผู้นำจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ระดับ การตัดสินใจค่อนข้างซับซ้อนและพบว่ามีความขัดแย้งกันบ้างเล็กน้อย มีลักษณะการสื่อสารแบบเป็นทางการ

3. หุ้นส่วน (Coordination or Partnership) มีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งปันทรัพยากร ในกลุ่มสมาชิกที่มีเป้าหมายเดียวกัน เน้นการรวมทรัพยากร เพื่อการสร้างผลผลิตใหม่ (Productivity) เป็นศูนย์กลางการติดต่อสื่อสารของกลุ่มผู้บริหาร ลักษณะการเชื่อมโยงองค์กรแบบเป็นทางการ มีการกำหนดบทบาทชัดเจน และมีการร่วมพัฒนาทรัพยากรและร่วมลงทุนด้านการเงิน ภาวะผู้นำ มีอำนาจอิสระ แต่จำกัดตามขอบเขตความร่วมมือที่กำหนดไว้ ระดับการตัดสินใจ มีทั้งตัดสินใจร่วมกัน และแยกกลุ่มในการตัดสินใจ มีการสื่อสารที่สม่ำเสมอและชัดเจน

4. กลุ่มผนึกกำลัง (Coalition) มีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งปันความคิดและใช้ทรัพยากร ร่วมกันเพื่อสร้างพันธะสัญญาในการพัฒนาร่วมกัน โดยมีระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปี และสมาชิกทั้งหมด ร่วมกันตัดสินใจ มีการกำหนดบทบาทและระยะเวลาที่ชัดเจน ลักษณะการเชื่อมโยงแบบเป็นทางการ ภายใต้อัตนตงร่วมกัน ลักษณะภาวะผู้นำมีการแบ่งปันกัน ระดับการตัดสินใจแบบเป็นทางการและการสื่อสารเป็นไปตามลำดับความสำคัญ

5. กลุ่มรวมพลัง (Collaboration) มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นความสำเร็จจากการ กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันและมีการเทียบเคียงผลกระทบที่เกิดขึ้น สร้างระบบที่ต้องพึ่งพากันระหว่าง สมาชิกในกลุ่ม เพื่อกำหนดประเด็นและโอกาสร่วมกัน สมาชิกทั้งหมดมีการตัดสินใจร่วมกันอย่างเป็น

เอกฉันท์ (Consensus) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่ม กำหนดระยะเวลาและการประเมินผลชัดเจน ลักษณะการเชื่อมโยงองค์กรแบบเป็นทางการภาวะความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูง มีความไว้วางใจสูง และสามารถสร้างผลิตภาพสูง (Productivity) มีการแบ่งปันความคิดและการตัดสินใจในระดับเท่ากัน การสื่อสารแบบเป็นทางการ มีการพัฒนาอยู่ในระดับสูง

สรุปได้ว่า รูปแบบของความร่วมมือขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์เป็นหลัก แต่ละรูปแบบมีองค์ประกอบ การดำเนินงานที่มีลักษณะเด่นที่แตกต่างกัน แต่ในความเป็นจริงไม่มีรูปแบบใดที่สมบูรณ์ ขึ้นอยู่กับบริบทที่เกี่ยวข้อง แล้วมีการผสมผสานรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับบริบท จึงจะนำสู่ความสำเร็จได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

3. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย

ศศิพันธุ์ เปี่ยมเปี่ยมสิน และคณะ (2561 : 1) สภาพทางสังคมและสภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน พ่อแม่จะต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านทำให้พ่อแม่ต้องส่งลูกเข้าโรงเรียนหรือสถานรับเลี้ยงเด็กเร็วขึ้นกว่าเดิม ความต้องการในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว ดังนั้น การจัดโรงเรียนอนุบาลหรือสถานรับเลี้ยงเด็กที่มีประสิทธิภาพจะช่วยแบ่งเบาภาระในการดูแลเด็กให้กับพ่อแม่ ช่วยในการแก้ปัญหาของสังคม อีกทั้ง ยังมีส่วนช่วยในการพัฒนาเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสมตามพัฒนาการอีกด้วย ดังนั้น ช่วง 5 ปีแรกของชีวิตถือว่าเป็นระยะที่สำคัญมากต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพของชีวิตมนุษย์ การจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยจึงเป็นภารกิจสำคัญที่จะต้องจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้อย่างเหมาะสม รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้วางนโยบายสนับสนุนการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการจัดเองส่วนหนึ่งและส่งเสริมให้เอกชนและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดการอบรมเรื่องการศึกษาเด็กอีกส่วนหนึ่ง

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยสิ่งที่เกี่ยวข้องและควรคำนึงถึง ได้แก่ ปรัชญาและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย พัฒนาการในแต่ละช่วงวัย ตลอดจนความเป็นมาและแนวโน้มของการจัดการศึกษาในระดับนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เหมาะสม

3.1 ความหมายของเด็กปฐมวัย

คำว่า “เด็กปฐมวัย” เราจะพบว่ามีคำจำกัดความที่ต่างกันไป เช่น เด็กก่อนวัยเรียน เด็กเล็ก เด็กระดับก่อนประถมศึกษา เด็กอนุบาลศึกษา ซึ่งคำเหล่านี้มีความหมายในตัวเองในมิติต่างกัน สำหรับในเอกสารประกอบการสอนจะใช้คำว่า “เด็กปฐมวัย” ซึ่งครอบคลุมคำที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ทั้งหมด

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิด - 6 ปี ซึ่งมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วอย่างเห็นได้ชัด เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็ว จะสะท้อนพฤติกรรมที่ผู้ใหญ่แสดงออกมาให้เห็นในทุก ๆ ด้าน จึงมีคำกล่าวไว้ว่าเด็ก คือ กระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของผู้ใหญ่ (สุธิภา อวพิทักษ์, 2542 : 2)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีช่วงอายุตั้งแต่ 0 - 6 ปี เป็นวัยเริ่มต้นของการพัฒนาการในทุกด้าน ได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ และด้านสังคม จึงเป็นวัยที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคคลให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ (ทัศนาก้าวพลอย, 2544 : 1)

เด็กปฐมวัย หมายถึง วัยเด็กตอนต้น โดยนับตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี เป็นวัย ที่เตรียมตัวเพื่อเข้าสู่สังคมได้รู้จักบุคคลอื่น ๆ มากขึ้น นอกเหนือจากคนในครอบครัวตนเอง เด็กวัยนี้เพิ่งจะออกจากบ้านไปสู่วิทยาลัย ยังไม่พร้อมที่จะช่วยเหลือตนเองหรือรับรู้กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ของโรงเรียน ต่อเมื่ออายุถึง 6 ปี เด็กเริ่มช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น มีความพร้อมมากขึ้น รู้จักเล่นกับเพื่อน จึงเป็นวัยที่กำลังมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คนทั่วไปมักเรียกเด็กวัยนี้ว่า เด็กเล็ก เด็กปฐมวัยหรือเด็กอนุบาล (พัชรี เจตน์เจริญรักษ์, 2545 : 8-9)

สรุปได้ว่า เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนถึง 6 ปี ซึ่งเป็นวัยที่พัฒนาการด้านต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เป็นวัยที่กำลังสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว มีความอยากรู้อยากเห็น ช่างสงสัย ช่างซักถาม ชอบค้นคว้า สำรวจ อยู่ไม่นิ่ง ชอบอิสระเป็นตัวของตัวเอง และมีลักษณะของการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งมักแสดงอารมณ์ต่าง ๆ อย่างเปิดเผย ชอบทำตามและเลียนแบบผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันก็มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นวัยที่มีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาบุคคลในด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ

3.2 ความสำคัญของเด็กปฐมวัย

เด็กวัยเริ่มแรกของชีวิต หรือที่เรียกว่า “เด็กปฐมวัย” เป็นช่วงวัยในการเจริญเติบโตที่สำคัญที่สุดของชีวิต เพราะพัฒนาการทุก ๆ ด้านของมนุษย์ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ โดยเฉพาะด้านสติปัญญาจะเจริญมากที่สุด เป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการในช่วงอื่น ๆ ของชีวิตเป็นอย่างมาก ดังที่ เยาวพา เดเซคูปต์ (2542 : 13) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของเด็กปฐมวัยตามแนวคิดของนักจิตวิทยาและนักการศึกษาไว้ดังนี้

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับในตอนต้นของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเราจนถึงวาระสุดท้าย เขาเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูในวัยปฐมวัยจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต ดังนั้น การปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพที่ดี รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กจะทำให้ดีที่สุดในช่วงนี้

อลิซาเบธ เฮอร์ลอค (Elizabeth Hurlock) กล่าวว่า วัยเด็กนับเป็นวัยแห่งวิกฤติการณ์ ในการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นระยะสร้างพื้นฐานของจิตใจวัยผู้ใหญ่ต่อไป บุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ แม้ว่าจะมีความแตกต่างไปจากวัยเด็กมากเท่าใดก็ตาม แต่จะเป็นความแตกต่างที่ถือกำเนิดจากรากฐาน ในวัยเด็ก

เบนจามิน เอส บลูม (Benjamin S. Bloom) มีความเชื่อและเข้าใจว่าสติปัญญาของ มนุษย์มากกว่า 3 ใน 4 จะได้รับการพัฒนาเมื่อเด็กไม่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง ความสามารถในการเรียนรู้ อาจจะถูกยับยั้ง นอกจากนั้น บลูมยังพบว่าสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่จะทำให้พัฒนาการ ของบุคคลชะงักงันหรือเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งแสดงว่าสิ่งแวดล้อมมีผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ในระยะ 6 ปีแรกของชีวิตมากกว่าในระยะอื่น ๆ

อีริก อีริกสัน (Erik Erikson) กล่าวว่า วัยทารกตอนปลายเป็นช่วงวัยที่เรียนรู้เจตคติ ของความมั่นใจหรือไม่มั่นใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่พ่อแม่ให้สิ่งที่เด็กต้องการด้านอาหาร การดูแลเอาใจใส่ และความรักอย่างชื่นชม เจตคติเหล่านี้ เด็กจะมีอยู่มากหรือน้อยตลอดชีวิต สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อคนทั่วไปและสถานการณ์ของบุคคลได้

โจ แอล ฟรอสต์ (Joe L. Frost) กล่าวว่าเด็กในช่วง 4-5 ปีแรกของชีวิตเป็นช่วงเวลา ที่ความเจริญทางด้านร่างกายและจิตใจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุด นอกจากนี้ ยังมีความรู้สึกที่ไวต่อ อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

นอกจากนี้ กมล รอดคล้าย (2537, อ้างถึงในศศิพันธ์ุ เปียนเปี่ยมสิน และคณะ. 2547 : 3) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กปฐมวัยไว้ว่า เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง เป็นความหวังของครอบครัว และสังคม เป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและความเป็นมนุษยชาติ เป็นพลังสำคัญในการพัฒนา ประเทศ อนาคตของประเทศจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็ก เด็กที่มีความสมบูรณ์และมีพัฒนาการ ในทุก ๆ ด้านที่เหมาะสมกับวัย ไม่ว่าจะ เป็นพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม จะเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดของชีวิต เพราะเป็นช่วงที่พัฒนาการทุกด้าน เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การพัฒนาเด็กในช่วงวัยนี้ จะเป็นการวางพื้นฐานทางด้านจิตใจ อุปนิสัย และความสามารถ ซึ่งหากผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถสร้าง แบบแผนทางพฤติกรรมและเจตคติที่ดีให้แก่เด็กปฐมวัยได้แล้ว เด็กปฐมวัยจะสามารถเติบโตและมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.3 ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปอาทิ เช่น การศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา การศึกษาก่อนวัยเรียน การศึกษาปฐมวัย ซึ่งแต่ละชื่อที่เรียกก็มีวิธีการและ

ลักษณะในการจัดกิจกรรม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยในการพัฒนาเด็กเหมือนกันในเอกสารประกอบการสอนนี้จะเรียกว่า “การจัดการศึกษาปฐมวัย”

การจัดการศึกษาปฐมวัย คือ การจัดการศึกษาในรูปของการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นพื้นฐานของชีวิต เพราะในปัจจุบันข้อมูลความรู้ตลอดจนงานวิจัยต่าง ๆ เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า เด็กตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงอายุ 6 ปี เป็นวัยที่สำคัญที่สุดในการปูพื้นฐานในการพัฒนาไปเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ในอนาคต ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สำหรับความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย มีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good. 1945 : 200 อ้างถึงในเยาวพา เดชะคุปต์. 2542 : 14) ได้ให้ความหมายของคำว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง โครงการหรือหลักสูตรที่จัดสำหรับเด็กในโรงเรียนเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล หรือระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ฮิมส์ (Hymes. 1969 : 65 อ้างถึงในเยาวพา เดชะคุปต์. 2542 : 14) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าว จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง

การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าว จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่สำคัญต่อการวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาทางสมอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้มีชื่อเรียกต่างกันไปหลายชื่อ ซึ่งแต่ละโปรแกรมก็มีวิธีการและลักษณะในการจัดกิจกรรม ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยพัฒนาเด็กในรูปแบบต่าง ๆ กัน (เยาวพา เดชะคุปต์, 2542 : 14)

มาสโซเกลีย (Massoglia. 1977 : 3-4 อ้างถึงในเยาวพา เดชะคุปต์. 2542 : 34) กล่าวว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยควรมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการและการเรียนรู้อย่างเต็มที่ ซึ่งแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กในวัยนี้ทุกรูปแบบควรมีส่วนสำคัญดังนี้

1. เป็นการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทุกด้าน นับตั้งแต่แรกเกิดจนเริ่มเข้าเรียนในระบบโรงเรียน
2. วางพื้นฐานทางสุขภาพอนามัยให้กับเด็กตั้งแต่ต้น รวมทั้งเด็กที่มีข้อบกพร่องต่าง ๆ
3. สิ่งแวดล้อมทางบ้านควรมีส่วนช่วยให้เด็กเจริญเติบโตและพัฒนาในทุก ๆ ด้าน
4. พ่อแม่ควรเป็นครูคนแรกที่มีความสำคัญต่อลูก
5. อิทธิพลจากทางบ้านควรมีผลต่อกระบวนการในการพัฒนาเด็กและสามารถนำไปเป็นหลักในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

กรมวิชาการ (2546 : 1) กล่าวถึงการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ว่า การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี 11 เดือน 29 วัน บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริม

กระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรม ที่เด็กอาศัยอยู่ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

วิชาชีพ ร่วมคิด (2547 : 1) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัย 0 - 6 ปี เพื่อเตรียมความพร้อม (readiness) และส่งเสริมพัฒนาการ (development) ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญาให้กับเด็กวัยนี้หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า เป็นการจัดการประสบการณ์หรือกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ การส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านให้แก่เด็กปฐมวัย รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม เพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพและพร้อมที่จะรับการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในอันที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้รับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเรียนรู้และวางรากฐานบุคลิกภาพและการพัฒนาสมอง เพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ และพร้อมที่จะรับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากระดับอื่น ๆ

3.4 การจัดการศึกษาปฐมวัย

ศศิพันธุ์ เปี่ยมเปี่ยมสิน และคณะ (2561 : 5-6) การจัดการศึกษาปฐมวัยนับวันจะมีความสำคัญต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสังคมไทยในอดีต เด็กอยู่ในครอบครัวที่มีผู้ใหญ่ดูแล เพราะครอบครัวไทยแต่โบราณเป็นครอบครัวแบบขยายมี ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่รวมกัน แต่ปัจจุบันสังคมไทยกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีแต่พ่อ แม่ ลูก และแม่ยังต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว พ่อแม่จึงนำลูกไปฝากไว้ตามสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานบริบาลทารกหรือโรงเรียนอนุบาลเร็วขึ้น การศึกษาปฐมวัยจึงกลายเป็นความจำเป็นของชีวิตมากขึ้นกว่าเดิม นักจิตวิทยา นักการศึกษา รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในวงการการศึกษา ต่างก็เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะจากการค้นคว้าและวิจัยพบว่า พัฒนาการทุก ๆ ด้านของบุคคลมีรากฐานมาจากการพัฒนาในวัยเด็กโดยเฉพาะในช่วงอายุ 0 - 6 ปี ดังนั้น การปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยมและบุคลิกภาพ รวมทั้งการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็กจะทำให้ดีที่สุดในช่วงนี้ซึ่งเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิต

การจัดการศึกษาปฐมวัยที่เหมาะสม ควรคำนึงถึงการเสริมสร้างพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างได้สัดส่วน กล่าวคือเปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างเสริมพัฒนาการ

ด้านร่างกาย ทั้งกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและถูกส่วน ได้รับการปลูกฝังและเสริมสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเต็มที่ เพื่อให้เด็กเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพและมีคุณค่าแก่สังคม การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพมีผลมาจากการส่งเสริมพัฒนาการตั้งแต่ปฐมวัย ซึ่งเป็นระยะวิกฤติที่เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว การกระตุ้นทางตา หู จมูก ลิ้น และกาย ให้ได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัสและได้เรียนรู้โดยการเล่นตั้งแต่ปฐมวัย โดยเฉพาะการได้รับความรัก ความอบอุ่น การดูแลจากพ่อแม่ จะช่วยให้ใยประสาทในเซลล์สมองขยายงอกงามทำให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้ง่าย รู้เหตุผล อันเป็นพื้นฐานการพัฒนาเด็กให้สมบูรณ์มากที่สุด เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ทุกอย่างในวัยที่เขายังเล็กอยู่ แต่ถ้าหากเด็กวัยนี้ไม่ได้รับการเอาใจใส่ เมื่อพ้นวัยนี้ไปเด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ด้วย ความยากลำบากและในบางอย่างก็ไม่สามารถเรียนรู้ให้อีกเลย

บุปผา เรืองรอง (2538 : 20) กล่าวถึงการจัดการศึกษาปฐมวัยว่ามีความสำคัญและจะส่งผลดีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านพัฒนาการเด็ก เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงวัย 6 ขวบ จัดว่าเป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตมนุษย์ ทั้งนี้เป็นเพราะพื้นฐานสำคัญที่สุดของการพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญาและบุคลิกภาพ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับในช่วงวัยนี้ จะเป็นผลสร้างเสริมให้เด็กได้พัฒนาการต่อไปในภายหลัง

2. ด้านการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาปฐมวัยที่จัดขึ้นในสังคมปัจจุบันเป็นการช่วยให้เด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้องและปลอดภัย ในขณะที่เดียวกันเป็นการให้ความรู้แก่พ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กให้มีการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องด้วย

3. ด้านโอกาสในการเข้ารับการศึกษา จากการศึกษาที่รัฐได้ขยายการจัดการศึกษาปฐมวัยไปสู่ชนบทหรือที่ให้เอกชนรับผิดชอบ ทำให้เป็นผลดีต่อโอกาสในการเข้ารับการศึกษาของเด็กอย่างเท่าเทียมกันทั้งในเมืองและชนบท

วิชรีย์ ร่วมคิด (2547 : 3-4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ดังต่อไปนี้

1. ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่า เด็กปฐมวัยเป็นวัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์และนับเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดช่วงหนึ่ง เพราะเป็นช่วงวัยของการวางรากฐานและเตรียมตัวเพื่อชีวิต ทั้งยังเป็นช่วงระยะที่เกิดการเรียนรู้มากที่สุดในชีวิตด้วย

2. ความสำคัญต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ นักจิตวิทยาหลายท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ช่วงวิกฤติของชีวิตในระยะ 5 ปีแรก เป็นระยะสำคัญในการวางรากฐานบุคลิกภาพของมนุษย์ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพของประชาชนจึงจำเป็นต้องเริ่มพัฒนา ตั้งแต่ระยะปฐมวัยเพื่อให้เติบโตขึ้นเป็นคนที่มีความและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมและประเทศชาติ

3. ความสำคัญต่อกระบวนการจัดการศึกษา เพียเจท์ (Jean Piaget) ผู้สร้างทฤษฎีทางปัญหาที่แพร่หลายที่สุด กล่าวว่า เด็กในช่วงอายุ 2 - 6 ปี เป็นช่วงวัยที่เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีขึ้น แต่ความสามารถในการเรียนรู้ยังอยู่ในลักษณะจำกัด ดังนั้น เด็กในวัยนี้จึงจำเป็นต้องได้รับการฝึกทักษะการใช้ประสาทสัมผัส ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่เหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการในด้านการคิดและพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาโครงสร้างทางสติปัญญาในขั้นต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. การวางรากฐานเด็กและเยาวชนในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาประเทศชาติบ้านเมืองนั้น จะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพก่อนเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นทั้งคนเก่ง คนดี คนที่มีสติปัญญา มีความสามารถและมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งคุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องได้รับการปลูกฝัง อบรม สั่งสอนตั้งแต่ยังเด็ก ทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันทางสังคมทุกสถาบันร่วมมือกันพัฒนาเด็กตั้งแต่เยาว์วัย

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยมีความสำคัญต่อการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อพัฒนาให้เป็นคนที่มีคุณภาพตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมและประเทศชาติ กระบวนการจัดการศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัยจะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการในด้านการคิดและพัฒนาการเรียนรู้ทางสติปัญญาในขั้นต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันทางสังคมทุกสถาบันร่วมมือกัน หากผู้เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยทุกฝ่ายได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว และร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นอย่างดีแล้ว ก็จะสามารถให้เด็กประชากรที่มีคุณภาพซึ่งจะเติบโตมาเป็นกำลังแห่งการพัฒนาประเทศได้ในที่สุด

3.5 องค์ประกอบของการจัดการศึกษาปฐมวัย

ในปัจจุบันการจัดการศึกษาปฐมวัยมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ปรัชญา ความเชื่อ รูปแบบวิธีการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม โกร์ตอนและวิลเลียมส์ บราวน์ (Gordon & Williams - Browne อ้างถึงใน นกเนตร ธรรมบวร. 2551 : 15) กล่าวถึงการจัดการศึกษาปฐมวัยว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญร่วมกัน 3 ประการ คือ

1. อัตราส่วนของครูผู้สอนต่อเด็ก
2. ขนาดของชั้นเรียน
3. การศึกษาและประสบการณ์ของครู และผู้ดูแลเด็ก

นอกจากนี้ สมาคมการอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทยสหรัฐอเมริกา (National Association for the Education of Young Children หรือ NAEYC อ้างถึงใน นกเนตร ธรรมบวร. 2551 : 15-16) ได้กำหนดมาตรฐานการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพไว้ดังต่อไปนี้

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ในชั้นเรียน การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพ ควรส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาความเข้าใจในตนเอง และบุคคลรอบข้าง
 2. หลักสูตรการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริงในชั้นเรียน โดยผ่านการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความสนใจและประสบการณ์เดิมของเด็ก
 3. การติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในชีวิตของเด็ก โรงเรียนจึงควรส่งเสริมและกระตุ้นให้พ่อแม่ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน
 4. บุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัย ควรผ่านการอบรมเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการศึกษาปฐมวัย รวมตลอดถึงเป็นผู้ที่ตระหนักในความต้องการของเด็ก ทั้งนี้ เนื่องจากคุณภาพและความสามารถของบุคลากรถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตัดสินคุณภาพของสถานศึกษาปฐมวัย
 5. การให้ความสำคัญกับโครงสร้างของระบบการบริหารบุคลากรในสถานศึกษาปฐมวัย ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันว่าความต้องการและความสนใจของเด็ก รวมตลอดถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่จะได้รับการตอบสนอง
 6. การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับคุณภาพของการบริหารงาน การบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการติดต่อสื่อสารที่ดี การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ความมั่นคงทางเศรษฐกิจการเงิน รวมตลอดถึงการให้ความเอาใจใส่ต่อความต้องการและการทำงานของบุคลากรในการปกครอง
 7. การจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพทั้งภายในและภายนอกชั้นเรียนควรคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของเด็กในกิจวัตรประจำวันและปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่
 8. การดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยของเด็กและผู้ใหญ่ การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพ จำเป็นต้องคำนึงถึงการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและอุบัติเหตุอันอาจเกิดขึ้น รวมตลอดถึงให้ความรู้แก่เด็กเกี่ยวกับความปลอดภัยและการดูแลสุขภาพของตนเอง
 9. โภชนาการที่ดี การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพควรคำนึงถึงหลักโภชนาการที่ดี กล่าวคือ เด็กจำเป็นต้องได้รับสารอาหารที่พอเพียงและมีคุณค่า รวมตลอดถึงมีสุขนิสัยในการรับประทานอาหารที่ดี
 10. การประเมินผลที่เป็นระบบและมีความต่อเนื่อง การประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัย การประเมินผลควรมุ่งเน้นที่ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยในการตอบสนองความต้องการของเด็กและผู้ปกครอง
- อาจสรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการศึกษาปฐมวัย ได้แก่ เด็ก พ่อแม่ และครู ดังนั้น พ่อแม่ ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาพัฒนาการ ธรรมชาติของเด็ก ตลอดจนเข้าใจความคิดและความต้องการของเด็ก โดยการจัดการศึกษาปฐมวัยจะต้องจัดให้

สอดคล้องกับพัฒนาการด้านต่าง ๆ ตามวัยของเด็ก คำนึงถึงความสนใจ ความสามารถ ความถนัดและความแตกต่างระหว่างบุคคล นอกจากนี้ การให้การศึกษแก่พ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อให้พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกอย่างแท้จริง จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย

3.6 หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

เนื่องจากการเจริญเติบโตของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดของพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญาและบุคลิกภาพ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างความพร้อมของเด็กที่จะพัฒนาตนเอง ในขั้นต่อไปให้บรรลุถึงศักยภาพแห่งพัฒนาการ ดังนั้น นักการศึกษาปฐมวัยหลายท่านจึงได้เสนอแนะหลักการในการจัดการศึกษาปฐมวัย ซึ่งควรมีความแตกต่างจากการศึกษาระดับอื่น ดังที่ สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2538 : 8-10) กล่าวโดยสรุปไว้ ดังนี้

โจน เฮนดริค (Joanne Hendrick) ยึดหลักการในการจัดการศึกษาว่า “เด็กคือใครและเด็กต้องการอะไร” ซึ่งการจัดการศึกษาปฐมวัยพื้นฐานสำคัญ ควรยึดหลักดังต่อไปนี้ คือ

1. เด็กมีพัฒนาการทุกขั้นตอน ดังนั้น ควรจัดเตรียมการศึกษาให้เหมาะสมกับระดับชั้น
2. เพิ่มความสามารถในการพัฒนาเด็ก โดยเน้นให้เด็กมีความมั่นใจในตนเองและเห็นคุณค่าของตนเอง
3. พัฒนาการทางด้านร่างกายและอารมณ์ให้ดีอยู่เสมอ
4. เด็กเรียนรู้ด้วยกระบวนการ เช่น ปฏิบัติจริง มีส่วนร่วมประสบการณ์กับบุคคลและทำกิจกรรมต่าง ๆ เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้อย่างอิสระโดยผ่านการเล่น มีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง

เคทส์ (Katz) สนับสนุนว่า หลักในการจัดการศึกษา ควรยึดขอบข่ายต่อคำถามที่ว่า “เด็กต้องการอะไร” โดยเสนอว่าพื้นฐานความต้องการของเด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ใหญ่ต้องรู้ว่า มีอะไรบ้างและจะตอบสนองอย่างไรจึงจะพัฒนาเด็กอย่างได้ผล ความต้องการพื้นฐานของเด็กคือ

1. เด็กต้องการความรู้สึกปลอดภัยอย่างแท้จริง ในส่วนความต้องการที่พัฒนาตัวเด็กในระยะนี้นั้น ความรู้สึกที่ผูกพันอย่างมั่นคงไม่ใช่เพียงแต่ผู้ใหญ่ให้ความอบอุ่นเท่านั้น แต่ต้องให้ความปลอดภัยหรือความมั่นคงแก่เด็ก
2. เด็กทุกคนต้องการความเพียงพอหรือความสามารถที่จะทำควรเสริมสร้างเด็กให้มีความคิดเกี่ยวกับตนเอง โดยคำนึงให้อยู่ในขอบเขตที่เพียงพอไม่ใช่ว่าตนเองที่เป็นความเป็นจริง

3. เด็กทุกคนควรมีความรู้สึกรู้สึกหรือประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตของเขาในทางที่ดีว่าชีวิตมีคุณค่าความพอใจอย่างมีเหตุผล ความสนใจ ความแท้จริง ดังนั้น ควรทำในสิ่งที่เด็กรู้สึกว่าเป็นชีวิตของเขาเป็นความจริง

4. เด็กมีความต้องการที่จะให้ผู้ใหญ่กับเพื่อนเด็กอื่น ๆ ร่วมให้เขาต้องตัดสินใจด้วยประสบการณ์ตนเอง ไม่ควบคุมเด็กทุกด้าน ปล่อยให้เรียนรู้และตัดสินใจที่จะกระทำกิจกรรมอะไรด้วยตนเอง

5. เด็กต้องการให้ผู้ใหญ่ยอมรับว่ามีอำนาจในตัวเขาเอง

6. เด็กต้องการผลที่ดีที่สุดจากการสนองตอบกลับมาจากผู้ใหญ่และเพื่อน ๆ ซึ่งคุณสมบัติที่ควรให้แก่เด็กนั้น ได้แก่ ความสามารถ ความซื่อสัตย์ ความใจดี ความเมตตา การยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่น

ความต้องการทั้ง 6 ประการนี้ ควรเป็นหลักของความรับผิดชอบที่ผู้ใหญ่ควรจัดให้เด็ก ดังนั้น จึงถือเป็นหัวใจหลักในการจัดการศึกษาปฐมวัย

เยาวยวา เดชะคุปต์ (2542 : 22) ได้สรุปหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยไว้ว่าควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ความเสมอภาคทางโอกาส เด็กทุกคนไม่ว่าจะมาจากที่ใด สังคมใดมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ในการที่จะได้รับการพัฒนาในระดับปฐมวัย เพื่อให้เจริญเติบโตไปสู่ความเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ โดยเฉพาะเด็กในชนบท ชุมชนแออัดหรือเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่ยากไร้ ควรได้รับการพิจารณาช่วยเหลือเป็นพิเศษเพื่อให้ได้รับการพัฒนาด้านแนวทางเช่นเดียวกันเด็กในเมืองได้รับ

2. การพัฒนาศักยภาพของเด็ก มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพหรือความสามารถอยู่ในตัว ซึ่งติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ศักยภาพต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถพัฒนาได้และสามารถจะนำออกมาใช้เมื่อได้รับการกระตุ้น ทั้งจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและแรงจูงใจภายในตนเอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้จะต้องพยายามดึงเอาศักยภาพของเด็กแต่ละคนออกมาและพัฒนาศักยภาพนั้นให้เจริญงอกงามสมบูรณ์

3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นธรรมชาติของมนุษย์ เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันตามคุณสมบัติประจำตัวและสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการจัดการศึกษาปฐมวัยจะต้องตระหนักถึงหลักความจริงนี้ การตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลจะเป็นพื้นฐานในการวางแผนทางการพัฒนาเด็กตามลักษณะเฉพาะของเขาและเป็นการพยายามเข้าถึงตัวเด็กแต่ละคนด้วย

สรุปได้ว่า หลักในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ควรจัดการศึกษาให้กับเด็กด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยต้องพยายามดึงเอาศักยภาพของเด็กแต่ละคนออกมาและ

พัฒนาศักยภาพนั้นให้เจริญงอกงามสมบูรณ์อย่างเต็มความสามารถ ทั้งนี้ ต้องตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กแต่ละคน โดยการวางแผนทางการพัฒนาเด็กตามลักษณะเฉพาะเป็นรายบุคคล

3.7 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาปฐมวัย

การจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่แตกต่างจากการศึกษาระดับอื่น โดยมีรูปแบบและจุดมุ่งหมายที่จัดแตกต่างกันไปตามสภาพความต้องการนโยบายหรือหลักปรัชญาการศึกษาของแต่ละหน่วยงานที่จัด

จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาปฐมวัยที่เหมาะสม ควรมีเป้าหมายเดียวกันคือ การเน้นการพัฒนาเด็กทุก ๆ ด้าน (Whole Child) เพราะเด็กในวัยนี้ถ้าได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสมจะส่งผลดีและเป็นรากฐานต่อพัฒนาการและการศึกษาในระดับอื่นด้วย ดังนั้น การจัดการศึกษาระดับนี้ จึงควรจะเป็นการจัดการศึกษาที่เสริมสร้างพัฒนาการและประสบการณ์ของเด็กให้มีความพร้อมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

สมาคมการอนุบาลศึกษาแห่งประเทศไทย (National Association for the Education of Young Children หรือ NAEYC. 1987 อ้างถึงใน สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. 2550 : 4) ได้ชี้แนะแนวทางว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ปี ควรเน้นแนวความคิดเรื่องความเหมาะสมตามธรรมชาติ ความเจริญของเด็ก ทั้งนี้

1. จัดให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เด็กในช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ปี มีการเปลี่ยนแปลงและเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้น ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับในวัยนี้ จึงมีความสำคัญมากต่อพัฒนาการของเด็ก ครูต้องเตรียมสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็กวัยนี้

2. จัดให้ตอบสนองเด็กเป็นรายบุคคล เด็กแต่ละคนมีเอกลักษณ์เฉพาะตน มีรูปแบบอัตราการเจริญเติบโต บุคลิกภาพ แบบของการเรียนรู้ และพื้นฐานทางด้านครอบครัว ในแต่ละส่วนแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดประสบการณ์และความสัมพันธ์ที่ผู้ใหญ่จะให้กับเด็กแต่ละคน จึงควรมีความแตกต่างกัน

นิตยา ประพฤติกิจ (2539 : 11-12) กล่าวว่า เป้าหมายการสอนเด็กปฐมวัยควรประกอบด้วย

1. สร้างเสริมให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดที่ดีต่อตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อตนเองและมีการเริ่มต้นในโรงเรียนที่ดี เพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนาถึงขีดสุดยอด

2. ให้โอกาสเด็กได้พัฒนาบุคลิกภาพทุก ๆ ด้าน โดยการ

- 2.1 จัดประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม

- 2.2 ฝึกใช้กล้ามเนื้อใหญ่และเล็กเพื่อพัฒนาร่างกาย

- 2.3 ยอมรับการแสดงออกทางด้านอารมณ์ของเด็ก

2.4 สร้างประสบการณ์ที่สร้างเสริมให้เด็กใช้ความคิดวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขปัญหาได้ในหลาย ๆ รูปแบบ

3. กระตุ้นให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาโดยจัดให้เด็กได้ฝึกฟังและพูด
4. พัฒนาการรับรู้ (Awareness) โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5
5. ส่งเสริมให้เด็กสามารถพึ่งพาตนเอง
6. ช่วยเหลือเด็กในการค้นคว้า สำรวจสิ่งแวดล้อมและช่วยให้เด็กรู้สึกพอใจหรือสนใจในความอยากรู้อยากเห็นของตน
7. ช่วยสร้างเด็กให้มีความมั่นใจในการทำงาน
8. มีประสบการณ์ที่ดีกับเพื่อน ๆ
9. จัดประสบการณ์ที่สนองความต้องการของเด็กแต่ละคนและเด็กเป็นกลุ่ม
10. พัฒนาให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อครู โรงเรียน และเข้าใจสายใยสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน

11. สร้างเสริมประสบการณ์ที่เด็กยังไม่มีที่บ้าน

ความพร้อมในการเรียนของเด็กปฐมวัย

องค์ประกอบของความพร้อมในการเรียนของเด็กปฐมวัย ได้แก่ ความพร้อมด้านร่างกาย ความพร้อมด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ความพร้อมด้านสติปัญญา

ความพร้อมด้านร่างกาย ประกอบด้วย การบังคับกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก การใช้ประสาทสัมผัส การเจริญเติบโตทางร่างกาย สุขภาพอนามัยและบุคลิกภาพ

ความพร้อมด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ประกอบด้วย ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกัน ความอดทน อดกลั้น ความเชื่อมั่นในตนเอง ความร่าเริงแจ่มใส ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา มารยาทเรียบร้อย การใช้วาจาที่ไพเราะ การมีวินัยในตนเอง การตรงต่อเวลา การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การยอมรับและเข้าใจ เมื่อกระทำความผิด รู้จักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและการรักษาความสะอาด

ความพร้อมด้านสติปัญญา ประกอบด้วย ความรู้พื้นฐานทางภาษา ได้แก่ ความพร้อมในการฟัง พูด อ่าน และเขียน ความรู้พื้นฐานทางคณิตศาสตร์ ได้แก่ การเปรียบเทียบสิ่งที่อยู่รอบตัว การจำแนกความแตกต่างและความคล้ายคลึงของภาพและเสียง การจัดประเภทของสิ่งของ การลำดับเหตุการณ์ การนับและรู้ค่าของจำนวนหนึ่งถึงสิบ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความจำและความคิดรวบยอด

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าว เป็นที่มาของหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้พร้อมที่จะดำเนินชีวิตในภายหน้า ขึ้นอยู่กับการวางรากฐานขั้นต้นให้แก่เด็กในระยะที่เด็ก

กำลังพัฒนา เยาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 18-19) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาปฐมวัยว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดูเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย ส่งเสริมความเจริญเติบโต ความแข็งแรงของร่างกาย ปลูกฝังสุขนิสัยทางสุขภาพอนามัย ฝึกกิจนิสัยและสุขนิสัย รู้จักรักษาความสะอาด เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ รู้จักการใช้ห้องน้ำ ห้องส้วมได้ถูกต้อง ฝึกให้เล่นและออกกำลังกายเพื่อเป็นการบริหารกล้ามเนื้อและประสาทสัมผัส รู้จักการพักผ่อนอย่างถูกวิธี

2. ด้านอารมณ์และจิตใจ ส่งเสริมด้านสุขภาพจิต เช่น ปลูกฝังให้รู้จักควบคุมอารมณ์ มีจิตใจ ร่าเริงแจ่มใส ชื่นชมต่อความไพเราะและสิ่งสวยงาม ฝึกให้มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซื่อสัตย์ มีสัมมาคารวะ กตัญญู กตเวทิตะ เคารพเชื่อฟัง ประหยัด ขยันหมั่นเพียรอดทน มีระเบียบวินัย และเชื่อถือในคำสั่งสอนของศาสนา

3. ด้านสังคม ส่งเสริมการพัฒนาลักษณะนิสัย เช่น ปลูกฝังให้เด็กรู้จักเคารพตนเอง กล้าพูด กล้าแสดงออกด้วยตนเองในทางที่ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี รู้จักเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น เคารพสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบ ฝึกให้รู้จักการรับ การให้ พร้อมทั้งจะปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดี

4. ด้านสติปัญญา ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา เช่น ให้รู้จักหาเหตุผลจนเกิดความเข้าใจ และรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง สนใจต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ฝึกให้เป็นคนว่องไว รักการเรียนรู้ รู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีประสบการณ์พอที่จะเรียนในระดับต่อไป

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 เพื่อให้การจัดการศึกษาปฐมวัยที่ต้องพัฒนาเด็ก ตั้งแต่แรกเกิด - 6 ปี ให้มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นการเตรียมความพร้อมที่จะเรียนรู้และสร้างรากฐานชีวิตให้พัฒนาเด็กปฐมวัยไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีวินัย ภูมิใจในชาติและมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. 2545

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560 : 6-26) หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
 1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขภาพดี
 2. ใช้วัยวะของร่างกายได้ประสานสัมพันธ์กัน
2. พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ
 3. มีความสุขและแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับวัย
3. พัฒนาการด้านสังคม
 4. รับรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว
 5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
4. พัฒนาการด้านสติปัญญา
 6. สื่อความหมายและใช้ภาษาได้เหมาะสมกับวัย
 7. สนใจเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี กำหนดมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จำนวน 12 มาตรฐาน ประกอบด้วย

1. พัฒนาการด้านร่างกาย ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน คือ
 - มาตรฐานที่ 1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขนิสัยที่ดี
 - มาตรฐานที่ 2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
2. พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน คือ
 - มาตรฐานที่ 3 มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข
 - มาตรฐานที่ 4 ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว
 - มาตรฐานที่ 5 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
3. พัฒนาการด้านสังคม ประกอบด้วย 3 มาตรฐาน
 - มาตรฐานที่ 6 มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
 - มาตรฐานที่ 7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย
 - มาตรฐานที่ 8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
4. พัฒนาการด้านสติปัญญา ประกอบด้วย 4 มาตรฐาน คือ
 - มาตรฐานที่ 9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
 - มาตรฐานที่ 10 มีความสามารถในการคิดที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้
 - มาตรฐานที่ 11 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

มาตรฐานที่ 12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีความสามารถในการแสวงหาความรู้
ได้เหมาะสมกับวัย

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไปตามสภาพความต้องการ
นโยบาย หลักปรัชญา แต่ควรมีเป้าหมายเดียวกันคือ เน้นพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และ
สติปัญญา มีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ โดยจัดให้เหมาะสมกับวัยและตอบสนองความต้องการ
รายบุคคล รวมถึงจัดบริการเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ยากจน ให้ได้รับการศึกษา

4. กฎหมายและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย

4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

“หมวดที่ 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 54 รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษา
เป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย
รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษาตามวรรคหนึ่ง เพื่อพัฒนา
ร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย รัฐต้องดำเนินการ
ให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้
ตลอดชีวิตและจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน ในการจัด
การศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการกำกับ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษา
ดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งอย่างน้อย
ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติและการดำเนินการตรวจสอบการดำเนินการ
ให้เป็นไปตามแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย
ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ ตามความถนัดของตนและมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน
สังคมและประเทศชาติ ในการดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนาตามวรรคสองหรือให้
ประชาชนได้รับการศึกษาตามวรรคสาม รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุน
ค่าใช้จ่ายในการศึกษาตามความถนัดของตน”

4.2 แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) พ.ศ.2564

“ส่วนที่ 2 กิจกรรมปฏิรูปที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่าง
มีนัยสำคัญ

2.1 กิจกรรมปฏิรูปที่ 1 การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา
ตั้งแต่ระดับปฐมวัย เด็กปฐมวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนวัยเรียน (3-5 ปี) เป็นช่วงวัยที่มี
ความสำคัญต่อพัฒนาการตลอดช่วงชีวิตของบุคคล หากเด็กในช่วงวัยนี้ ไม่ได้รับการดูแลที่เหมาะสม
โดยเฉพาะในครอบครัวที่ด้อยโอกาส ขาดความพร้อมจะส่งผลให้สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการ

ศึกษาของประเทศมีแนวโน้มที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเด็กในช่วงอายุก่อนวัยเรียนที่ไม่ได้เข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาปฐมวัย อาทิ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือห้องเรียนระดับอนุบาล ยังมีสัดส่วนสูงมากกว่าร้อยละ 10 โดยส่วนใหญ่เป็นเด็กจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน พ่อแม่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างและทำงานอยู่ต่างถิ่น ซึ่งมักนำบุตรหลานเข้าเรียนระดับอนุบาลล่าช้าหรือไม่ได้ส่งเข้าเรียนทำให้เด็กเหล่านี้เสี่ยงต่อการมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ล่าช้า ไม่ทันเพื่อน นับตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งช่องว่างของความเหลื่อมล้ำด้านพัฒนาการนี้ หากไม่ถูกค้นพบและได้รับการแก้ไขอย่างทันที่ จะมิแนวโน้มแยกลงในอนาคต ส่งผลต่อความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ทักษะการเรียนรู้และความเสี่ยงต่อการออกจากระบบการศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในที่สุดรวมทั้งยังมีเด็กและเยาวชนที่ออกนอกระบบการศึกษาจำนวนมากที่ไม่จบการศึกษาภาคบังคับ ไม่ได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพตามความถนัดและมีศักยภาพที่จะพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิต อีกทั้งยังมีประชากรวัยแรงงานขาดทักษะด้านการอ่านและคณิตศาสตร์จำนวนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นการขาดโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย และป้องกันเด็กเยาวชนออกจากระบบการศึกษา โดยพัฒนาระบบการค้นหา เฝ้าระวัง ติดตาม และช่วยเหลือเด็กให้เข้าถึงโอกาสทางการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัยและติดตามช่วยเหลือเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาให้กลับเข้าศึกษาต่อหรือได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพ รวมทั้งการพัฒนาเครื่องมือสำรวจความพร้อมของเด็กปฐมวัยในการเข้าสู่การศึกษาระดับประถมศึกษา (School Readiness Survey) และการพัฒนาเครื่องมือการประเมินศักยภาพด้านการอ่านและคณิตศาสตร์ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรวัยแรงงาน (Workforce Readiness Survey) เพื่อให้สังคมไทยได้เฝ้าระวังและติดตามความก้าวหน้าของการพัฒนาคุณภาพและความเสมอภาคในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของไทยอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนให้มีกลไกการสนับสนุนอย่างเพียงพอ ทั้งในการป้องกันและมาตรการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนออกจากระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย การดำเนินงานในระดับพื้นที่และต้นสังกัดและการติดตามความคืบหน้าและการระดมการมีส่วนร่วมของสังคมอย่างต่อเนื่อง อันจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยตามกิจกรรมปฏิรูปนี้ นอกจากจะสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกข้อที่ 4 (UN SDG4) แล้ว ยังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนากำลังคนของประเทศให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทยให้สามารถก้าวออกจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) สู่อันดับประเทศรายได้สูง (High Income Country) ให้ได้ภายใน 20 ปี ตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติอย่างยั่งยืน

2.2 เป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมปฏิรูป 1) เป้าหมาย (1) เด็กปฐมวัยในช่วงก่อนวัยเรียน (3 - 5 ปี) ทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสได้รับการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการจากสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน

สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติและได้รับโอกาสทางการศึกษาทั้งในและนอกระบบการศึกษา รวมถึงระบบการศึกษาซึ่งจัดการโดยครอบครัวหรือกลุ่มของครอบครัวจนสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือระดับสูงกว่าอย่างเสมอภาคตามศักยภาพและความถนัด”

4.3 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580)

“ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ

4.3 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้ง กาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ตีรอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคม และผู้อื่น มัธยัสถ์ อดออม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะสื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่สามและอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัย รักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทยที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรม นักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกร ยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง

4.4 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเองและการเตรียมความพร้อมของประชากรไทย ทั้งในมิติ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง”

4.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

“สถานการณ์และแนวโน้มของสังคมไทย

คุณภาพคนไทยทุกกลุ่มวัยยังมีปัญหา โดยแต่ละกลุ่มวัยยังมีปัญหาสำคัญที่จะส่งผลต่อการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในอนาคต ทั้งเรื่องพัฒนาการและสติปัญญา ตั้งแต่วัยเด็ก การขาดทักษะความรู้ความสามารถที่ส่งผลกระทบต่อผลิตภาพแรงงานของประเทศ ปัญหาด้านสุขภาพ ในวัยผู้สูงอายุที่ส่งผลกระทบต่อภาระค่าใช้จ่ายภาครัฐ กลุ่มเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) ยังมีปัญหาพัฒนาการไม่สมวัยจากประชากรที่มีบุตรลดลง ส่งผลให้จำนวนเด็กปฐมวัยลดลงอย่างต่อเนื่องและยังมีปัญหาพัฒนาการล่าช้ากว่าร้อยละ 27.5 โดยพัฒนาการที่ล่าช้าที่สุดคือพัฒนาการด้านภาษา สาเหตุส่วนใหญ่มาจากครอบครัวไม่มีความรู้และเวลาในการเลี้ยงดูโดยที่ช่วงวัย 0.3 ปี สมองจะมีพัฒนาการสูงสุดและส่งผลกระทบต่อระดับสติปัญญา บุคลิกภาพ และความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะเสริมสร้าง

การพัฒนาของสมองได้ร้อยละ 20-30 แต่มีแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียว 6 เดือน เพียงร้อยละ 27.6 ขณะที่เด็กช่วงอายุ 3-5 ปีที่ต้องเริ่มพัฒนาทักษะการอยู่ในสังคม พบว่า กว่าร้อยละ 76.3 จะอยู่ในสถานศึกษาเด็กปฐมวัยที่ยังมีปัญหาด้านคุณภาพมาตรฐาน โดยปัจจุบันมีมาตรฐานที่หลากหลาย ทั้งกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งผลต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนและครูที่จะมีผลต่อพัฒนาการที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงของเด็กปฐมวัย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

เป้าหมายที่ 2 คนในสังคมไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น

2.1 เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพ

ตัวชี้วัด 1 เด็กมีพัฒนาการสมวัยไม่น้อยกว่าร้อยละ 85”

4.5 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

“หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัด

การศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือบุคคล ซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

มาตรา 11 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคล ซึ่งอยู่ในความดูแล ได้รับการศึกษาภาคบังคับตามมาตรา 17 และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องตลอดจนให้ได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 13 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ดังต่อไปนี้

- (1) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล
- (2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายกำหนด
- (3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด”

4.6 แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579

“ผลการพัฒนาการศึกษาในช่วงปี 2552 - 2559 พบว่า ไทยประสบความสำเร็จในหลายด้านและมีอีกหลายด้านยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนในระยะต่อไป ด้านโอกาสทางการศึกษา รัฐมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาค่อนข้างมาก ส่งผลให้ประชากรในวัยเรียน รวมทั้งเด็กด้อยโอกาสและผู้มีความต้องการจำเป็นพิเศษมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้น แต่ยังไม่เข้าเรียนได้ไม่ครบทุกคนและมีปัญหาการออกกลางคันอยู่บ้าง นอกจากนี้ ประชากรที่อยู่ในวัยกำลังแรงงาน แม้จะได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น แต่จำนวนแรงงานที่มีการศึกษต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังมีอยู่จำนวนมาก จึงต้องเร่งดำเนินการสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาคนตลอดช่วงชีวิตและมีมาตรการต่าง ๆ ให้เด็กและประชาชนทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐานเพิ่มขึ้น เพื่อยกระดับการศึกษาของคนไทยให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

3.2 คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น เด็กแรกเกิด - 5 ปี มีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้น นักเรียนมีคะแนนผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินขั้นพื้นฐาน (O-NET) แต่ละวิชาผ่านเกณฑ์คะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไปเพิ่มขึ้น ผู้สูงวัยที่ได้รับบริการการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น มีสาขาและวิชาชีพที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยได้รับการส่งเสริมให้ทำงานและถ่ายทอดความรู้/ประสบการณ์เพิ่มขึ้น เป็นต้น

3.3 สถานศึกษาทุกระดับการศึกษาสามารถจัดกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ศูนย์เด็กเล็ก/สถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้คุณภาพและมาตรฐานเพิ่มขึ้น สถานศึกษา/สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรปฐมวัยและสมรรถนะของเด็กที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานคุณภาพเด็กปฐมวัยของอาเซียนเพิ่มขึ้น สถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

เพิ่มขึ้นและสถาบันการศึกษาในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 เพิ่มขึ้น เป็นต้น”

4.7 แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)

“6.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผลผลิต/ผลลัพธ์ ผู้เรียนทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน ในทุกระดับและประเภทการศึกษา ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานและสามารถเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สถานศึกษาในภูมิภาค/ชนบท ได้รับการยกระดับคุณภาพในการให้บริการ เด็กพิการและด้อยโอกาสได้รับโอกาสทางการศึกษา ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งสามารถเทียบโอนผลการเรียนและทักษะประสบการณ์เพื่อขอรับวุฒิการศึกษาเพิ่มขึ้นได้”

4.8 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542

“หมวด 2 การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ มาตรา 16 ให้เทศบาลเมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

(9) การจัดการศึกษา

มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้

(6) การจัดการศึกษา

มาตรา 18 ให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามมาตรา 16 และมาตรา 17

มาตรา 19 ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษไม่เต็มพื้นที่จังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามมาตรา 16

มาตรา 20 ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายกำหนดให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเต็มพื้นที่จังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามมาตรา 16 และมาตรา 17”

4.9 พระราชบัญญัติการพัฒนาเด็กปฐมวัย พ.ศ. 2562

“มาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ “เด็กปฐมวัย” หมายความว่า เด็กซึ่งมีอายุต่ำกว่าหกปีบริบูรณ์และให้หมายความรวมถึงเด็กซึ่งต้องได้รับการพัฒนาก่อนเข้ารับการศึกษาในระดับ

ประถมศึกษา “การพัฒนาเด็กปฐมวัย” หมายความว่า การดูแล การพัฒนา และการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย หญิงตั้งครรภ์หรือผู้ดูแลเด็กปฐมวัย

หมวด 1 บททั่วไป

มาตรา 5 การพัฒนาเด็กปฐมวัยตามพระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- (1) ให้มารดาได้รับการดูแลในระหว่างตั้งครรภ์เพื่อให้บุตรที่อยู่ในครรภ์มีสุขภาพและพัฒนาการที่ดี
- (2) ให้เด็กปฐมวัยอยู่รอดปลอดภัยและได้รับความคุ้มครองให้พ้นจากการล่วงละเมิดไม่ว่าในทางใด
- (3) ให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการที่ครบด้านทั้งทางร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย เพื่อให้เกิดทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับหลักการพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคลและความต้องการจำเป็นพิเศษ (4) สร้างคุณลักษณะให้เด็กปฐมวัยมีอุปนิสัยใฝ่ดี มีคุณธรรม มีวินัย ใฝ่รู้ มีความคิด สร้างสรรค์ และสามารถซึมซับสุนทรียะและวัฒนธรรมที่หลากหลายได้ (5) บ่มเพาะเจตคติของเด็กปฐมวัยให้เคารพคุณค่าของบุคคลอื่น มีจิตวิญญาณของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเสมอภาคและมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก (๖) ให้ผู้ดูแลเด็กปฐมวัยได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติที่ดีในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

มาตรา 6 ให้หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องมีการกิจกรรมร่วมกันดำเนินการ เพื่อให้มีการพัฒนาเด็กปฐมวัยและดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานและแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามที่คณะกรรมการกำหนด รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็กปฐมวัยจัดให้เด็กปฐมวัยซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานและแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยดังกล่าว

มาตรา 7 บิดา มารดาและผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้เด็กปฐมวัยซึ่งอยู่ในความดูแลได้รับการพัฒนาตามแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย

หมวด 3 แผนพัฒนาเด็กปฐมวัย

มาตรา 20 แผนพัฒนาเด็กปฐมวัยตามมาตรา 19 ต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับระยะเวลาการใช้บังคับแผนการบริหารและพัฒนาเด็กปฐมวัย วิธีปฏิบัติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งระยะเวลาในการดำเนินการให้ชัดเจนและอย่างน้อยต้องมีแนวทางการดำเนินการในเรื่อง ดังต่อไปนี้

- (1) แผนงานและโครงการของหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการใช้งบประมาณด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นระบบ (2) การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการตามแผนพัฒนาเด็กปฐมวัย (3) การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย (4) การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมในครอบครัวและชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย รวมทั้งให้เด็กปฐมวัยอยู่รอดปลอดภัยและได้รับความคุ้มครองให้พ้น

จากการล่วงละเมิดไม่ว่าในทางใด (5) การจัดให้มีการพัฒนาบุคลากรด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีความสามารถ ศักยภาพและคุณธรรม (6) การจัดทำฐานข้อมูลเด็กปฐมวัย

มาตรา 21 เมื่อได้มีการประกาศแผนพัฒนาเด็กปฐมวัยแล้ว ให้หน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการตามภารกิจที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเด็กปฐมวัยจัดทำแผนปฏิบัติการให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเด็กปฐมวัยและปฏิบัติการให้เป็นไปตามแผนดังกล่าว

มาตรา 26 หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาคเอกชนที่มีหน้าที่ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องจัดสวัสดิการและให้บริการด้านการคุ้มครองสิทธิแก่เด็กปฐมวัย รวมทั้งติดตามดูแลเด็กปฐมวัยให้ได้รับสวัสดิการและบริการด้านการคุ้มครองสิทธิอย่างทั่วถึง”

4.10 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560

“ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปีบริบูรณ์ อย่างเป็นองค์รวมบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการตามวัยแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่ได้กอบอ้อมด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ

วิสัยทัศน์

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มุ่งพัฒนาเด็กทุกคน ให้ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่อง ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ อย่างมีความสุขและเหมาะสมตามวัย มีทักษะชีวิตและปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัยและสำนึกความเป็นไทย โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา พ่อแม่ ครอบครัว ชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก

หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ตลอดจนได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้สอน เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดู การพัฒนาและการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของการพัฒนาทุกด้านอย่างองค์รวม มีคุณภาพและเต็มตามศักยภาพ โดยการกำหนดหลักการ ดังนี้ 1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกคน 2. ยึดหลักการอบรม เลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และวัฒนธรรมไทย 3. ยึดพัฒนาการและการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม ผ่านการเล่นอย่างมีความหมาย และมีกิจกรรมหลากหลาย ได้ลงมือกระทำในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เหมาะสมกับวัยและ

มีการพักผ่อนเพียงพอ 4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เด็กมีทักษะชีวิตและสามารถปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัยและมีความสุข 5. สร้างความรู้ความเข้าใจและประสานความร่วมมือในการพัฒนาเด็กระหว่างสถานศึกษากับพ่อแม่ ครอบครัว ชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย”

4.11 มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ

“เหตุผลที่ต้องมีมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ในปัจจุบันประเทศไทย มีเด็กปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 ปี ที่มีพัฒนาการไม่สมวัยเป็นจำนวนมาก นับเป็นวิกฤตร้ายแรงต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างประเทศให้เจริญรุ่งเรือง มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในสภาพสังคมที่บิดา มารดาและผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีความจำเป็นต้องพาเด็กปฐมวัยไปรับบริการการดูแลและพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีคุณภาพแตกต่างกันมาก ระหว่างกลุ่มมีโอกาสกับกลุ่มด้อยโอกาส ระหว่างการจัดการศึกษาเร่งเรียนจนเครียดกับแบบละเอียดความเอาใจใส่ ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก จึงเป็นความจำเป็นเร่งด่วน ทั้งจากมุมมองของการพัฒนาคุณภาพมนุษย์และการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา ประเทศไทยมีหน่วยงานภาครัฐหลายแห่ง องค์กรท้องถิ่น เอกชนจัดบริการดูแลพัฒนาและจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยหลากหลายรูปแบบ โดยแต่ละหน่วยงานมีมาตรฐานและเกณฑ์การประเมินแตกต่างกันตามภารกิจของหน่วยงาน แม้จะมีการจัดทำมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ พ.ศ. 2554 ในทางปฏิบัติมีมาตรฐานหลากหลายจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เน้นการประเมินตามภารกิจของหน่วยงานและข้อจำกัดของการใช้มาตรฐานเดิมที่ครอบคลุมเฉพาะเด็กอายุ 2-5 ปี เท่านั้น ไม่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยตั้งแต่แรกเกิดถึงก่อนเข้าประถมศึกษา สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่ ยังต้องใช้หลายมาตรฐาน ทำให้ผู้ปฏิบัติสับสนและต้องทำงาน ซ้ำซ้อน และยังไม่ได้นำผลการประเมินไปพัฒนาเท่าที่ควร

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการ ดูแล พัฒนาและจัดการศึกษา การดำเนินงานสถานพัฒนา เด็กปฐมวัยทุกสังกัดที่ดูแลเด็กในเวลากลางวัน ช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 ปีบริบูรณ์ หรือก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่สามารถนำไปใช้ประเมินการดำเนินงานของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยในทุกสังกัด เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการและความต่อเนื่องของการพัฒนาเด็กปฐมวัย

กลุ่มเป้าหมายสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย หมายถึง สถานที่รับดูแล พัฒนาจัดประสบการณ์เรียนรู้และการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยครอบคลุมตั้งแต่ทารกแรกเกิดถึง 1 ปีหรือก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ใช้ชื่อหลากหลายรวมทุกสังกัดในประเทศไทย ได้แก่ 1. กระทรวงมหาดไทย : ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงเรียนอนุบาล 2. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: สถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน 3. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน (สำนักพัฒนาสังคม) สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน (สำนักอนามัย) และโรงเรียนอนุบาล (สำนักการศึกษา)

4. กระทรวงสาธารณสุข : ศูนย์เด็กเล็กในโรงพยาบาล 5. กระทรวงศึกษาธิการ : โรงเรียนอนุบาล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) และโรงเรียนอนุบาลเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน) 6. หน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงเรียนอนุบาลสาธิตในมหาวิทยาลัย กระทรวงกลาโหม สำนักงานตำรวจแห่งชาติมูลนิธิและองค์กรเอกชน

มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติเป็นมาตรฐานกลางของประเทศใช้แทน มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กแห่งชาติ (ซึ่งเป็นมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2554) เพื่อให้ทุกหน่วยงานและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้งภาครัฐและเอกชนทั่วประเทศ ใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการดำเนินงานและยกระดับคุณภาพ รวมถึงใช้เป็นเครื่องมือประกันคุณภาพภายใน เพื่อรองรับการตรวจประเมินจากต้นสังกัดและภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยในการจัดทำมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมดำเนินการ ได้แก่ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) นอกจากนี้ ผลการวิจัยของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรฐานคุณภาพของอาเซียน มาตรฐานความปลอดภัย คู่มือเฝ้าระวัง คัดกรองและส่งเสริมพัฒนาการ DSPM เป็นต้น นำมาใช้ประกอบในการจัดทำมาตรฐาน สถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติด้วย

มาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติถือเป็นมาตรฐานขั้นต้นที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเด็กของประเทศและเป็นมาตรฐานเชิงคุณภาพ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานและจัดบริการให้เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสเริ่มต้นชีวิตอย่างมีคุณภาพและเท่าเทียมกัน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำเป็นการเพิ่มคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุดในการนำประเทศไทยสู่ความเจริญก้าวหน้า มั่นคงยั่งยืน ท่ามกลางความท้าทายของโลกในศตวรรษที่ 21”

จากกฎหมายและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย สรุปว่า รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้สมกับวัย โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ด้วยรัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้ง ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริม และสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าว มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากลได้มีการขับเคลื่อนไปสู่

การปฏิบัติโดยผ่านกฎหมาย แผนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนการศึกษาชาติ แผนการศึกษาในระดับกระทรวง/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการกำหนดหลักสูตรและมาตรฐานสถานศึกษาเด็กปฐมวัย

5. โอกาสทางการศึกษาของเด็กปฐมวัย

สยามรัฐ (2560 : ออนไลน์) การพัฒนาการศึกษาคือการพัฒนา "ทุนมนุษย์" ช่วง 0-7 ปี สำคัญที่สุดความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ความสำคัญกับเงินและมนุษย์ หรือเรียกว่า "ทุนมนุษย์" ปัจจุบันพบว่าศักยภาพของมนุษย์ในสังคมนั้น จะบอกถึงสถานภาพความมั่นคงของสังคม ศักยภาพของมนุษย์อยู่ที่การทำงานของสมอง ประเทศใดให้ความสำคัญในการพัฒนาสมองของคนหรือการคิดของคนในประเทศนั้นจะได้รับการพัฒนา ซึ่งช่วงระยะเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ของมนุษย์คือแรกเกิดถึง 7 ปี หากส่งเสริมภายหลังจากวัยนี้แล้ว ถือได้ว่าสายเสียแล้ว เพราะการพัฒนาสมองของมนุษย์ในช่วงวัยนี้สามารถพัฒนาไปถึง 70 % ควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น เรียนรู้อย่างมีความสุข จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ดูแลด้านสุขนิสัยและโภชนาการเหมาะสมเด็ก จึงจะพัฒนาศักยภาพสมองของเขาได้อย่างเต็มความสามารถสมองของเด็กเรียนรู้มากกว่าสมองของผู้ใหญ่เป็นพันเท่า เด็กเรียนรู้ทุกอย่างที่เข้ามาปะทะสิ่งทีเข้ามาปะทะล้วนเป็นข้อมูลเข้าไปกระตุ้นสมองเด็กทำให้เซลล์ต่าง ๆ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อต่าง ๆ อย่างมากมาย ซึ่งจะ让孩子เข้าใจและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สมองจะทำหน้าที่นี้ไปจนถึงอายุ 10 ปี จากนั้นสมองจะเริ่มขจัดข้อมูลที่ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวันทิ้งไปเพื่อให้ส่วนที่เหลือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ภาววรรณ ธนาเลิศสมบูรณ์ (2563 : ออนไลน์) กล่าวว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายได้อยู่ในอันดับ 3 ของโลก ช่วง 5 ปีที่ผ่านมา รายงานว่า คนรวยที่สุดร้อยละ 1 ของประเทศถือครองทรัพย์สินมากกว่าร้อยละ 58 ของประเทศ ในขณะที่กลุ่มคนที่ยากจนที่สุดร้อยละ 40 มีทรัพย์สินรวมกันเพียงร้อยละ 1.9 จากทั้งหมด ช่องว่างของรายได้และทรัพย์สินดังกล่าวส่งผลกระทบทอดยาวไปสู่ความเหลื่อมล้ำด้านอื่น ๆ ในสังคมหนึ่งในนั้นคือความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา รายงานเรื่องความไม่เสมอภาคทางการศึกษาของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) เผยสถานการณ์ปัจจุบันว่าประเทศไทยมีเด็กเยาวชนวัยเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (อายุ 3-17 ปี) นอกระบบการศึกษามากกว่า 670,000 คนทั่วประเทศ เพราะปัญหาความยากจน ความด้อยโอกาสทางสังคม ความพิการและปัญหาครอบครัว ระบบการศึกษาไทยจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อให้นักเรียนยากจนเพียงร้อยละ 0.5 ของงบประมาณด้านการศึกษา นักเรียนยากจนได้รับเงินอุดหนุนเฉลี่ยคนละ 5 บาท ต่อคนต่อวัน และจากการที่ระบบการศึกษาไทยยังขาดเครื่องมือในการคัดกรองความยากจนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้เด็กเยาวชนยากจนในระบบการศึกษา ซึ่งสมัครรับเงินอุดหนุนปัจจัยพื้นฐาน

อีกกว่า 4 ล้านคน ไม่ได้รับเงินอุดหนุน กลุ่มเด็กยากจนยังมีความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสการสำเร็จ การศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาสูงถึง 7 เท่า โดยเด็กจากครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำที่สุดร้อยละ 20 ของประเทศมีโอกาสดูแลระดับอุดมศึกษาโดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 5 ของประชากรในกลุ่มรายได้ เดียวกัน จากการประเมินของอดีตผู้บริหารระดับสูงขององค์การยูเนสโก ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา นี้ สร้างความเสียหายแก่ระบบเศรษฐกิจไทยมากถึง 330,000 ล้านบาทต่อปีหรือเท่ากับร้อยละ 3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของไทยในแต่ละปี ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังทำให้ปัจจุบัน ประเทศไทยมีกำลังแรงงานที่มีทักษะขั้นสูง (High-skilled Labor) ต่ำกว่าร้อยละ 20 ขณะที่ การพัฒนาประเทศออกจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของรัฐบาล จำเป็นต้องมีกำลังแรงงานที่มีทักษะหรือมีทักษะขั้นสูง ผู้สำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือการศึกษาระดับอุดมศึกษามากกว่าร้อยละ 50 ของกำลังแรงงานทั้งหมดในประเทศ ภาพรวม ข้างต้นเป็นเหตุให้เราต้องย้อนกลับมาตั้งคำถามว่า การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษาของ ไทยที่ผ่านมาเป็นอย่างไร และอะไรคือหลุมกับดักที่ทำให้เรายังคงไปไม่ถึงความเสมอภาคที่ควรจะเป็น

ไกรยศ ภัทราวาท (2562 : ออนไลน์) กล่าวว่า ข้อมูลการวิเคราะห์ของคณะกรรมการ อิศระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) และกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) พบว่า เด็กปฐมวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนวัยเรียน (3-5 ปี) เป็นช่วงที่สำคัญอย่างมาก ส่งผลต่อ แนวโน้มสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของประเทศ เนื่องจากปัจจุบันเด็กนอกระบบ การศึกษาในช่วงก่อนวัยเรียนยังมีสัดส่วนสูงราวร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับประชากรวัยเดียวกัน ซึ่งจากการลงพื้นที่สำรวจข้อเท็จจริงและรับฟังความคิดเห็นใน 4 ภูมิภาคพบว่า ครอบครัวที่มีฐานะ ยากจน ซึ่งพ่อแม่ ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างและทำงานอยู่ต่างถิ่น จะนำบุตรหลานเข้าเรียนระดับ อนุบาลเช้าหรือไม่ได้เข้าเรียน ทำให้เด็กเหล่านี้เสี่ยงต่อการมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ล่าช้า ไม่ทัน เพื่อนตั้งแต่ชั้น ป.1 ซึ่งช่องว่างความเหลื่อมล้ำด้านพัฒนาการนี้ หากไม่ได้รับการค้นพบและแก้ไขได้ทัน เวลาจะมีแนวโน้มแย่ลงในอนาคต จนส่งผลต่อผลการเรียน ทักษะการอ่านออกเขียนได้และความ เสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานในที่สุด จากสถานการณ์ดังกล่าว กสศ.และสถาบันวิจัยเพื่อการประเมินและออกแบบนโยบาย (RIPED) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย จึง ร่วมกันพัฒนาเครื่องมือสำรวจสถานะความพร้อมในการเข้าสู่ระบบการศึกษาของเด็กปฐมวัยหรือ School Readiness Survey (SRS) ระดับจังหวัดขึ้น เพื่อเป็นกระจกสะท้อนสถานการณ์ด้านพัฒนาการ และความพร้อมของเด็กปฐมวัยก่อนเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ (5-6 ปี) ทั้งในแง่ของสถานการณ์ ปัญหาเด็กยังไม่เข้าเรียนอนุบาลและระดับพัฒนาการที่สำคัญด้านต่าง ๆ ของเด็กวัยนี้ ซึ่งข้อมูลจาก การสำรวจ SRS จะช่วยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบ กำหนดแนวทางผลักดันให้เด็กเข้าถึงโอกาส ทางการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัย ตลอดจนสะท้อนผลลัพธ์คุณภาพการเรียนรู้ช่วงปฐมวัยว่าได้เตรียมเด็ก ให้พร้อมจะก้าวเข้าสู่ประถมศึกษาเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กชายขอบและกลุ่มเด็กด้อย

โอกาสทางสังคม เช่น เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน SRS จะเป็นเครื่องมือทางวิชาการและพัฒนา ข้อเสนอแนะนโยบายที่ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยจะปิดช่องว่างปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ต้นเหตุและต้นทางก่อนที่เด็กจะเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเมื่อมีความพร้อมตั้งแต่ปฐมวัยจะช่วยให้เด็กมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียน มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จทางการศึกษาและพฤติกรรมทางบวกของเด็กในระยะยาว เด็กปฐมวัยถือเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่รัฐควรสนับสนุนกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐให้จัดการศึกษาระดับก่อนวัยเรียนให้แก่เด็กปฐมวัยอย่างเสมอภาค โดยได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 54 ให้กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษามีบทบาทสนับสนุนให้เด็กปฐมวัยในครอบครัวที่มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพได้จนสำเร็จการศึกษาตามศักยภาพและความถนัดของแต่ละคน โดยทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม เพื่อให้เด็กกลุ่มนี้ได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย หลักฐานเชิงประจักษ์ที่นำเสนอโดยนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ศาสตราจารย์ James J. Heckman จาก University of Chicago ชี้ให้เห็นว่าการลงทุนในเด็กปฐมวัยเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าให้ผลตอบแทนแก่สังคมดีที่สุดในระยะยาว 7-12 เท่า

คมชัดลึกออนไลน์ (2560 : ออนไลน์) จากข้อมูลการสำรวจตัวเลขประชากร อายุ 3 ขวบ ของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) ล่าสุด วันที่ 6 มีนาคม 2560 พบว่า มีประมาณ 700,000 กว่าคน ในจำนวนนี้ไม่ได้เข้าเรียนประมาณ 72,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 10 ของจำนวนทั้งหมด ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จัดการศึกษาระดับปฐมวัยอายุ 3 ขวบ มากที่สุดในรูปแบบศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 19,429 แห่ง มีเด็กประมาณ 437,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 57 รองลงมาคือ โรงเรียนเอกชน 188,344 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 25 ถัดมาเป็นของ อปท.ในรูปแบบโรงเรียนอนุบาล 60,055 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 8 ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จัดอยู่ที่ 1,536 คน และโรงเรียนสาธิต จัดอยู่ที่ 1,257 คน คิดเป็นไม่ถึงร้อยละ 0 ของจำนวนเด็กอายุ 3 ขวบทั้งระบบ

SCHL/CHNG_MKRS (2563 : ออนไลน์) เด็กที่ไม่ได้เข้าเรียนมีอยู่ 3 กลุ่มหลักที่สำคัญ และต้องการแก้ไขโดยเร่งด่วน ได้แก่ 1. เด็กยากจนไม่ได้อาศัยกับพ่อแม่ ความยากจนเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เด็กไม่ได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมตามวัย ด้วยภาระทางการเงิน พ่อแม่ของเด็กยากจนจึงต้องทำงานหนัก ไม่มีเวลาทำกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการกับลูกและเป็นเหตุให้พ่อแม่จำนวนมากฝากเด็กไว้กับสมาชิกครอบครัวให้ดูแลแทน โดยผู้ดูแลสามารถเป็นได้ตั้งแต่ปู่ย่าตายายที่เกษียณอยู่บ้านลุงป้าที่ยังทำงานอยู่ ไปจนถึงพี่คนโตที่ต้องออกจากโรงเรียนมาช่วยดูแลน้อง เรียกได้ว่าเป็นผู้ปกครอง “จำเป็น” ซึ่งก็มักประสบปัญหาความยากจนเช่นเดียวกัน จึงสามารถดูแลเด็กได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่เต็มที่และทำให้เด็กขาดการสนับสนุนด้านพัฒนาการที่เพียงพอ เนื่องด้วยผู้ปกครองมักเป็นคนที่

ว่างงาน ไม่มีรายได้มากพอที่จะซื้อหนังสือ ของเล่น หรือให้เด็กเข้าเรียนในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียน ไม่มีความรู้ที่เพียงพอและถูกต้อง เกี่ยวกับการเสริมพัฒนาการของเด็กที่บ้าน รวมถึงเกณฑ์อายุที่ต้องเข้าโรงเรียน ที่ตั้งและการเดินทางไปโรงเรียน การสมัครเรียนและประโยชน์ของการศึกษา ไม่มีเวลาดูแลอย่างใกล้ชิดหรือพาไปเข้า 2. เด็กอพยพตามครอบครัวมีอยู่ 2 กลุ่มหลัก ที่ไม่ได้เข้าเรียนเนื่องจากต้องอพยพตามครอบครัว คือ กลุ่มลูกหลานผู้ใช้แรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะที่พูดภาษาไทยไม่ได้และแรงงานไทยที่ไม่มีคนดูแลเด็กแทนที่บ้านเกิด จึงต้องพาเด็กย้ายถิ่นฐานไปทำงานด้วย ซึ่งปัจจัยที่เด็กอพยพตามครอบครัวยังเข้าไม่ถึงการศึกษานั้น มีอยู่ 2 ประเด็น ได้แก่ ผู้ปกครองต้องตัดสินใจย้ายโดยเร็ว ไม่ได้วางแผน ด้วยลักษณะงานที่ใช้ทักษะต่ำ มีความไม่แน่นอน และสามารถถูกทดแทนได้ง่าย ทำให้ผู้ปกครองกลุ่มนี้อาจไม่มีทางเลือกมากนัก เพื่อไม่ให้ตกงานหากมีการปรับเปลี่ยนย้ายสถานที่ทำงานก็ต้องตัดสินใจด้วยความรวดเร็ว โดยไม่ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการย้ายและไม่มีข้อมูลเพียงพอเกี่ยวกับการย้าย ทั้งเรื่องระยะเวลา สถานที่ ค่าจ้าง ขอบข่ายหน้าที่ ทำให้ไม่ได้คิดวางแผนการเรียนให้กับลูก นอกจากนี้ ยังมีมุมมองของผู้ปกครองที่คิดว่าทำงาน ที่ใดที่หนึ่งเพียงชั่วคราว จึงลังเลที่จะพาเด็กเข้าเรียนระบบรับเข้าและส่งต่อยังมีเงื่อนไขที่ไม่เอื้อให้เด็กเข้าเรียน เด็กกลุ่มนี้มักไม่รู้อายุที่แน่ชัด ไม่มีเอกสารยืนยันตัวตน ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ไม่เคยเข้าเรียนและไม่เคยมีประวัติในฐานข้อมูลใด ๆ มาก่อน เพราะเกิดในประเทศอื่นหรือไม่เคยแจ้งเกิด จึงไม่มีเลขประจำตัวประชาชน 13 หลัก เมื่อการรับเข้า-ส่งต่อเด็กกระหว่างโรงเรียนและข้ามประเทศกลายเป็นเรื่องยุ่งยาก นำกล้วผู้ปกครองที่ไม่มีเวลา ความรู้ เอกสาร และที่สำคัญไม่ยอมรับกวนผู้จ้าง จึงลังเลที่จะพาเด็กเข้าเรียน

3. เด็กพิการและมีความต้องการพิเศษ คนที่มีความพิการและมีความต้องการพิเศษทางการศึกษานั้น จำเป็นต้องมีผู้ดูแลหรือระบบสนับสนุนที่เหมาะสมกับความพิการแต่ละประเภทในวัยนั้น ๆ ที่สุดท้ายจะส่งผลให้เด็กมีความสามารถในการดูแลตัวเองและลดความเสี่ยงที่จะพิการซ้ำซ้อน ซึ่งผู้ปกครองที่มีเด็กพิการในครอบครัวต้องใช้ความเข้าใจ ความรู้ กำลัง เวลา และค่าใช้จ่ายมากกว่าเด็กทั่วไป ทำให้บางครอบครัวที่ไม่มีทางเลือกและทรัพยากรมากนัก จึงมักเลือกให้เด็กอยู่ที่บ้านเพื่อลดภาระลง ปัจจัยที่ทำให้เด็กพิการไม่ได้เข้าเรียนนั้น มีอยู่ 2 ประเด็นหลัก คือลักษณะของความพิการ ซึ่งกำหนดการเลี้ยงดูที่เหมาะสมของเด็กความพิการบางชนิด และความต้องการพิเศษทางการศึกษา เช่น มีปัญหาด้านอารมณ์สมาธิสั้นนั้น ไม่สามารถระบุได้ชัดเจน ทำให้ผู้ปกครองและครูมักจะเข้าใจผิดได้ง่ายว่าเด็กมีปัญหาด้านพฤติกรรม เกเร หรือโง่ ผู้ปกครองจำนวนมากตัดสินใจชะลอการเข้าเรียนไปก่อน เพราะไม่อยากให้เป็นภาระครู ทำให้เด็กเหล่านี้ไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสมที่บ้านด้วย ทศนคติของผู้ปกครองและปัญหาเชิงโครงสร้าง มีผู้ปกครองจำนวนหนึ่งที่เข้าใจว่าเด็กพิการนั้น พัฒนาไม่ได้ในขณะเดียวกัน สถานศึกษาทั่วไปที่พร้อมรับความพิการก็มีน้อย บางโรงเรียนก็มีอัตราครูพิเศษน้อยและใช้ครูแนะแนวในการดูแลเด็กพิเศษแทน ไม่มีระบบรับรอง เช่น สื่อการเรียนการสอน การสื่อสารและ

ภาษา ทำให้ผู้ปกครองยากจนที่ไม่มีทางเลือกมากนัก อาจต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการส่งเด็กไปเรียน บวกกับทัศนคติของผู้ปกครองที่ไม่เห็นประโยชน์ระยะยาวหากลูกได้เรียน

ดำรง ตุ่มทอง (2557 : ออนไลน์) จากการศึกษาปัญหาเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา : สถานการณ์ความไม่เสมอภาคในสังคมไทย พบว่า ในการดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหาเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา พบประเด็นปัญหาโดยสรุปดังนี้ 1. ขาดการประสานงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาส เนื่องจากปริมาณและความซ้ำซ้อนของพันธกิจที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างแยกกันรับผิดชอบดูแลปัญหาขาดการบูรณาการที่ดี ตั้งแต่ระดับของการส่งต่อข้อมูลเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา การร่วมการดำเนินการทั้งด้านการจัดการเรียนการสอน สวัสดิการสังคมและบริการสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง 2. การจัดสรรงบประมาณในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา มีกระบวนการขั้นตอนที่ยุ่งยากทำให้การเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้า นอกจากนี้ การจัดทำงบประมาณเพื่อการศึกษาในส่วนของดูแลเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษายังไม่เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย 3. สังคมไทยยังขาดความตระหนักและการให้ความสำคัญกับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ทำให้มาตรการการดูแลเด็กเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทั้งในระดับของผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติ ทำให้การกำหนดนโยบายและมาตรการในการช่วยเหลือไม่ครอบคลุมและไม่มีประสิทธิภาพ 4. ขาดการจัดทำแผนกลยุทธ์เชิงปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้และขาดการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินกิจกรรม/โครงการ เพื่อเพิ่มโอกาสให้แก่เด็กกลุ่มนี้ขาดความต่อเนื่อง

สุรียา ฮ่องเสนาะ (2558 : ออนไลน์) ได้เสนอปัญหาสำคัญของการศึกษาปฐมวัยคือการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการจัดการศึกษาปฐมวัยของครู ผู้บริหารและสถานศึกษา การขาดแคลนความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย จึงทำให้ครูเน้นให้เด็กอ่านเขียนมากกว่าวัยและเน้นการสอนที่มีลักษณะให้เด็กท่องจำมากกว่าทักษะด้านการคิด การตัดสินใจ ในขณะที่ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วน บริหารงานเพื่อชื่อเสียงของโรงเรียน จึงเตรียมความพร้อมของเด็กเพื่อการแข่งขันมากกว่าการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของเด็ก รวมถึงปัญหาสถานศึกษาไม่สามารถจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง จึงทำให้เกิดการเรียนเพื่อสอบเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ระดับอนุบาลรวมถึงระบบการผลิตครูปฐมวัย จากค่านิยมของการเข้ารับราชการที่มีสวัสดิการที่ดีและมีความมั่นคงในชีวิต จึงเกิดความต้องการเพิ่มคุณวุฒิทางการศึกษาของครูให้สูงขึ้น แต่ระบบการผลิตครูในปัจจุบันยังขาดกลไกในการติดตามและประเมินคุณภาพ เช่น การเปิดรับครูปฐมวัยจำนวนมาก ทำให้อัตราส่วนระหว่างอาจารย์กับจำนวนนักศึกษาไม่สอดคล้องกันส่งผลต่อประสิทธิภาพในด้านการเรียนการสอน เนื่องจากกระบวนการพัฒนาครูปฐมวัย ไม่สามารถทำได้ด้วยการบรรยายเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีการฝึก

ประสบการณ์วิชาชีพ โดยมีอาจารย์ที่เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัยมาดูแลอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการศึกษาปฐมวัย แบ่งออกเป็น 3 ส่วนที่สำคัญคือ 1. เด็กต้องขยายโอกาสทางการศึกษาปฐมวัยให้ทั่วถึง ครอบคลุมเด็กทุกคน เพื่อให้ได้รับโอกาสในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมตามศักยภาพของเด็ก จัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติตามวัย มุ่งเน้นการเล่น และเรียนรู้ธรรมชาติที่อยู่รอบตัว จัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเรียนรู้ เพิ่มงบประมาณด้านการส่งเสริมการเรียนรู้และการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กด้อยโอกาส 2. ครอบครัว ต้องเผยแพร่ความรู้ให้สาธารณชนและสังคมได้เข้าใจถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาและเติบโตอย่างมีคุณภาพ ให้การศึกษากับพ่อแม่เพื่อเตรียมความพร้อมในการมีบุตรและดูแลส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนปู่ย่า ตายาย ซึ่งเป็นผู้ดูแลหลักในสังคมชนบท ได้รับการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมกับวัย 3. ระบบการศึกษา รัฐต้องกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และหลักสูตรให้ชัดเจน สำหรับการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เหมาะสมและต่อเนื่องเชื่อมโยงระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและทัดเทียมกันทั้งในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน พัฒนาเชื่อมโยงรอยต่อระหว่างช่วงวัยที่เริ่มต้นจากบ้าน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนอนุบาล จนถึงชั้นประถมศึกษา สร้างเครือข่ายบุคลากรทางการศึกษาปฐมวัยและประถมศึกษา ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแบ่งปันข้อมูลในการดูแลและพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัยอย่างทั่วถึง

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2560 : ออนไลน์) กล่าวว่า รัฐธรรมนูญฯ กำหนดให้จัดการศึกษาก่อนวัยเรียน อายุ 3-5 ขวบ เป็นการให้โอกาสทางการศึกษาระดับปฐมวัย ไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ แต่เป็นหน้าที่ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย เพราะฉะนั้น จะมีการบูรณาการจัดการเรียนการสอนอาศัยจังหวัดเป็นฐาน มีคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) เป็นหน่วยงานในการจัดทำแผนบูรณาการและติดตามประเมินผล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงเรียนเอกชน เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาในเชิงหลักการให้ทุกสังกัดพยายามจัดในอัตราส่วนที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เช่น ให้ อบท.เป็นกลุ่มใหญ่ในการจัดการศึกษาอนุบาล 3 ขวบ เพราะเป็นหน่วยงานหลักที่จัดมากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2561 : 154-156) สรุปความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารราชการ รางวัลสัมฤทธิผลประชาชนมีส่วนร่วม (Effective Change) หน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารราชการ โดยเปิดระบบราชการให้ภาคส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในระดับการเข้ามาเกี่ยวข้อง (Involve) และระดับความร่วมมือ (Collaborate) อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งหน่วยงานที่ผ่านมาตรฐานการประเมินให้ได้รับรางวัลในระดับดีเด่น จะมีการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับความร่วมมือและมีความสำเร็จที่แสดงถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นต้นแบบที่จะนำไปสู่การพัฒนา/

ต่อยอดการเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน/พื้นที่ การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายที่เป็นหุ้นส่วน ความร่วมมือชัดเจน โดยสามารถสรุปภาพรวมได้ดังนี้ 1) มีการดำเนินงานที่สะท้อนการทำงานแบบภาคีเครือข่ายที่นำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมทำงานในลักษณะพหุภาคี/ภาคีเครือข่ายและภาคีที่เข้ามาร่วมทำงานมีการเชื่อมโยงและทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน 2) การเข้ามามีบทบาทร่วมดำเนินการของภาคประชาชน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง/เครือข่ายที่ชัดเจน โดยในการทำงานมีภาคประชาชน/สมาชิกเครือข่าย/ภาคีที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมในการดำเนินงานในภารกิจเป็นหุ้นส่วน รวมทั้งมีการประสานความร่วมมือจากภาคส่วนอื่น เช่น ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคเอกชน ฯลฯ และบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐอื่นในพื้นที่ 3) บทบาทของหน่วยงานที่แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับการเปิดระบบราชการและทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยในระยะเริ่มดำเนินการหน่วยงานจะเป็นกลไกหลัก (Key actor) ในการประสานและเชื่อมโยงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมและเกิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง ซึ่งหน่วยงานจะมีบทบาทในการสร้างความร่วมมือและบริหารเครือข่าย (Network Manager) ซึ่งการดำเนินงานในระยะต่อมาหน่วยงานจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวก (Facilitator) รวมทั้งประสาน/เชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมือในการทำงานและทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วนความร่วมมือ (Partnership) 4) ผลสำเร็จที่ได้รับจากการดำเนินโครงการ/ดำเนินงาน สะท้อนให้เห็นว่าเกิดประโยชน์กับคนในชุมชน ทั้งในเรื่องของรายได้ที่เพิ่มขึ้น คุณภาพชีวิต/ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและการอนุรักษ์ฟื้นฟู/รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลสำเร็จที่เกิดขึ้นยังก่อให้เกิดผลกระทบที่ดีขึ้นต่อสังคม/ประเทศโดยรวม 5) แนวโน้มของการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการทำงานร่วมกันแบบหุ้นส่วนความร่วมมือในพื้นที่ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเห็นได้จากการสรุปหรือถอดบทเรียน/การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเชื่อมโยงประสบการณ์ร่วมกันระหว่างเครือข่ายและความสำเร็จของการดำเนินงานสามารถเป็นต้นแบบหรือศูนย์เรียนรู้/แหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชนในการเรียนรู้หรือเป็นแหล่งในการศึกษา/ดูงานของผู้สนใจ ซึ่งจะนำไปสู่การขยายผลตามแนวทางการพัฒนาที่ให้ ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อไป รวมทั้งการดำเนินงานสะท้อนการพัฒนาและการขยายผล/ต่อยอดความมั่นคงในอาชีพหรือรายได้และคุณภาพชีวิตของชุมชน/เครือข่ายในพื้นที่ อย่างยั่งยืน ตลอดจนเกิดความไว้วางใจ เชื่อมั่นและศรัทธา รวมถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาคี/เครือข่ายที่เข้ามามีการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรอย่างชัดเจน โดยมีข้อค้นพบที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ ดังนี้ 1. ผู้บริหารของหน่วยงานให้ความสำคัญกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม โดยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและการสื่อสารนโยบาย เพื่อเป็นทิศทางนำไปสู่การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่ชัดเจน 2. ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเอื้อหรือส่งเสริมให้เกิดการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมและเป็นผู้สร้างให้เกิดพลังความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการหรือผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้บริหารของส่วนราชการ ผู้นำชุมชน/

ท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น โดยเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการ (Facilitator) เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดกิจกรรม (Advocator) เป็นผู้ไกล่เกลี่ยกรณี เกิดปัญหา (Mediator) และเป็นผู้เสริมสร้างพลัง (Empower) ที่จะช่วยให้การบริหารราชการแบบ มีส่วนร่วมบรรลุผลอย่างแท้จริง 3. เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยสามารถเป็นผู้บริหารจัดการ เครือข่าย (Network Manager) หรือมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุน (Facilitator) รวมทั้งการเป็น เจ้าภาพ/กลไกหลัก (Key Actor) ตลอดจนมีความสนใจและกระตือรือร้นในการทำงานร่วมกับ ประชาชน รวมถึงมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน 4. ความเข้มแข็งของ ภาคประชาชนที่มีจิตสาธารณะ มีความตั้งใจและกระตือรือร้นในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมใน การพัฒนาและแก้ไขปัญหา ซึ่งการมีส่วนร่วมที่เกิดจากภาคประชาชนที่เข้มแข็ง พบว่า ประชาชนมี การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม/องค์กร เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น เพื่อทำงาน กับหน่วยงานของรัฐแบบหุ้นส่วน ความร่วมมือ มีบรรยากาศของการทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้ แก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ตรงประเด็น/ความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง 5. การเข้ามามี ส่วนร่วมของภาคประชาสังคม/องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร (NGOs) เช่น มูลนิธิ สมาคมต่าง ๆ ที่เป็น แกนกลางในการเชื่อมโยงและประสานระหว่างภาครัฐกับชุมชน จะได้รับการยอมรับและสนับสนุน จากภาคประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการหรือการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดความยั่งยืน 6. การทำงานแบบพหุภาคี/ภาคีเครือข่ายที่ประกอบด้วยสมาชิกเครือข่ายที่มาจาก หลาก ๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) และเป็นหุ้นส่วนในการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดการเชื่อมประสานการทำงาน ในพื้นที่และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการทำงานแบบหุ้นส่วนความร่วมมือ อย่างยั่งยืน 7. ความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นศรัทธาและการยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญของ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ภาครัฐจะต้องแสดงให้เห็นถึงความจริงใจและการให้ เกียรติซึ่งกันและกัน รวมถึงความเสมอภาคในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทร่วมกับภาครัฐ จะส่งผลให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชนมีประสิทธิภาพและ เป็นหุ้นส่วนความร่วมมือมากยิ่งขึ้น 8. การใช้ช่องทางการสื่อสารสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ มีการ สื่อสารสองทาง เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สื่อสารข้อมูลหรือประชาสัมพันธ์ และรับฟังความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ ซึ่งจะเป็นช่องทางที่จะทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและ สมาชิกเครือข่ายหรือประชาชนในพื้นที่ ในการรับรู้ข้อมูลที่ครบถ้วน ถูกต้องและทันการณ์ ซึ่งนำไปสู่ ความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน 9. ระบบฐานข้อมูลที่ดี ซึ่งอาจเป็นฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ หรือของชุมชนที่มีการพัฒนาหรือปรับปรุงให้มีความทันสมัย นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ ในการจัดการข้อมูลให้เป็นข้อมูลที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ สามารถใช้วิเคราะห์ อ้างอิงและประกอบ

การตัดสินใจในการแก้ปัญหาของพื้นที่/ชุมชนได้อย่างถูกต้อง ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

10. ระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานหรือโครงการแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ซึ่งจะช่วยให้โครงการเกิดความโปร่งใสและเกิดความเชื่อมั่นในการใช้งบประมาณแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานภาครัฐ

11. การจัดการความรู้ จากการถอดบทเรียนจากการดำเนินงานในพื้นที่ที่จะทำให้ทราบถึงรูปแบบหรือวิธีการดำเนินงาน ปัญหา/อุปสรรคและผลสำเร็จที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินโครงการหรือประเด็นการพัฒนาในพื้นที่นั้น ๆ โดยมีต้นแบบ/ศูนย์เรียนรู้ และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่าย ซึ่งสามารถนำไปขยายผลหรือการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินการในพื้นที่อื่นหรือโครงการอื่น ๆ ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไปในอนาคต

จากข้อมูลด้านโอกาสทางการศึกษาของเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยอยู่นอกระบบการศึกษาร้อยละ 10 เมื่อเทียบกับประชากรวัยเดียวกัน สาเหตุมาจากครอบครัวยากจน อพยพตามครอบครัวและเด็กพิการ/เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งส่งผลให้เด็กเสี่ยงต่อการมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ล่าช้าและมีความเสี่ยงต่อเนื่องในการออกจากระบบการศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษาภาคบังคับ ปัญหาเด็กปฐมวัยด้อยโอกาสทางการศึกษามีสาเหตุจากขาดการประสานงานความร่วมมือกันในหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน การจัดสรรงบประมาณล่าช้าไม่เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ขาดความตระหนักและให้ความสำคัญกับโอกาสทางการศึกษาของเด็กปฐมวัย มีแนวทางแก้ไขปัญหาโดยขยายโอกาสทางการศึกษาปฐมวัยให้ทั่วถึง ครอบคลุมเด็กทุกคน สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ครอบครัวในการดูแลส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ และให้ผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาปฐมวัย รัฐต้องกำหนดนโยบายที่ชัดเจนนำสู่การปฏิบัติที่เหมาะสม เชื่อมโยงรอยต่อทุกช่วงวัยและจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินงานที่เพียงพอ เหมาะสม สร้างภาคีเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนงานโอกาสทางการศึกษาของเด็ก 3 ขวบ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผู้บริหารหน่วยงานต้องให้ความสำคัญกับโอกาสทางการศึกษา ผู้นำแต่ละระดับต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ดำเนินการภายใต้การวางแผน การดำเนินงานและความรับผิดชอบร่วมกัน มีความไว้วางใจยอมรับซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารที่ชัดเจน มีข้อมูลสารสนเทศในการบริหารจัดการที่ถูกต้อง ครบถ้วน และทันสมัย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ มีระบบการติดตามผล มีการถอดบทเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนา

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญเพิ่ม สอนภักดี, ฉลอง ชาตรุประชีวิน, และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2559 : 104) ได้ศึกษารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล พบว่าการทำงานแบบเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้

เพราะสมาชิกเครือข่ายต่างมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กลไกของการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ มีการร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ และยังทำให้มีพลังต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

ภัทรวรรณ นิลแก้ววรวิชญ์ (2559 : 186) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีข้อค้นพบจากการวิจัยว่า กระบวนการ ขั้นตอนการสร้างรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ 1. ตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย 2. ขึ้นประสานหน่วยงาน/องค์กรเครือข่าย 3. ขึ้นสร้างพันธะสัญญาร่วมกัน 4. ขึ้นบริหารจัดการเครือข่าย 5. ขึ้นพัฒนาความสัมพันธ์ 6. ขึ้นรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

พีรวัศ พรรณขาม (2562 : 10) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงานเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการบริหารสู่ความเป็นเลิศ, เทคนิคติดต่อประสานงาน การสื่อสาร มนุษย์สัมพันธ์ การทำงานเป็นทีม และการวางแผนวิเคราะห์แก้ไขและคิดอย่างมีระบบมีความจำเป็นในการพัฒนางาน

พรนค์พิเชฐ แห่งหน และอิศรัฎฐ์ รินไธสง (2559 : 26) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับศูนย์เรียนรู้ของชุมชนเครือข่ายมหาวิทยาลัยชีวิตในการจัดการศึกษานอกระบบ ระดับอุดมศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ของไทย ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ในทางปฏิบัติการปรับตัวเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับศูนย์เรียนรู้ของชุมชนฯ ในการจัดการศึกษานอกระบบระดับอุดมศึกษา ผู้บริหารศูนย์เรียนรู้ของชุมชนต้องหมั่นพบปะทำความเข้าใจกับผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเน้นให้เห็นประโยชน์ของการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่นร่วมกัน ปรับวิธีคิด ทักษะคิดและวิสัยทัศน์ให้ตรงกัน โดยนำตัวชี้วัดในองค์ประกอบหลัก ความเป็นมาตรฐานมาเป็นเกณฑ์ในการขับเคลื่อน เริ่มจากสนับสนุนส่งเสริมให้นักศึกษาที่มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารท้องถิ่นก่อน แล้วพัฒนาให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำร่องในการร่วมมือกันจัดการศึกษานอกระบบระดับอุดมศึกษาต่อไป

ปริญญา หวันเหล็ก (2558 : 79-80) ได้ศึกษาความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน : กรณีศึกษาการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาให้กับบุตรหลานแรงงานต่างชาตินในศูนย์คาทอลิกนักบุญยออาгим เพื่อผู้อพยพย้ายถิ่นจังหวัดสมุทรสาคร ให้ข้อเสนอแนะต่อศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและศูนย์คาทอลิกนักบุญยออาгим เพื่อผู้อพยพย้ายถิ่นว่า ความคิดริเริ่มที่เกิดขึ้นของทั้งสององค์กรเป็นความร่วมมือที่จำเป็นที่จะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นนวัตกรรม ในการจัดการศึกษาของทั้งสององค์กรยังอยู่ในระยะเริ่มต้นและต้องตระหนักว่า เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อบุตรหลานแรงงานต่างชาตินในระยะยาว

การมีโอกาสดูคหหรือ วางแผนร่วมกัน ควรได้รับการบรรจุไว้ในแผนการปฏิบัติงานของทั้งสององค์กร หากสามารถพัฒนาต่อจนกลายเป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรได้ ก็จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าได้ ภายใต้ความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

น้ำฝน กันมา (2560 : 111) ได้พัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน : กรณีศึกษา พะเยาโมเดล พบว่า ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนร่วมกันดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนอย่างสมดุลและเท่าเทียมกัน

พิมพ์ลักษณ์ อยู่วัฒนา (2557 : 38) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพบุคลากรสายสนับสนุนเครือข่ายบริการสาธารณสุขจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามีสิ่งที่มีความจำเป็นที่ทำให้เกิดความรู้ ทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาศักยภาพบุคลากร คือ ทักษะในการประสานงานและการสื่อสารและผู้ที่ปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่ามีสิ่งที่มีความจำเป็นในการพัฒนางาน คือ ทักษะในการประสานงานและการสื่อสาร ความสามารถในการทำงานร่วมกับคนอื่นและทำงานเป็นทีม

ชนิตา รักษ์พลเมือง, สนานจิตร สุคนธ์ทรัพย์ และอุบลวรรณ หงส์วิทย์ากร (2558 : 58-59) ได้ศึกษารูปแบบความร่วมมือในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมดให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการศึกษา ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.50 มีประสบการณ์ร่วมทำภารกิจต่าง ๆ กับหน่วยงานอื่น เช่น กีฬา สุขภาพ แต่ไม่ได้จัดการศึกษาเอง โดยร้อยละ 48.30 ระบุว่าเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของรัฐ แต่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกือบทั้งหมดร้อยละ 95.70 เห็นว่ามีความจำเป็นต้องดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือในการจัดการศึกษา โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 77.00 เห็นว่าควรร่วมมือจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนและน่าสังเกตว่าผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านการประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาเห็นว่าควรมีความร่วมมือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษามากที่สุด ต่างจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ที่เห็นว่าควรร่วมมือจัดศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สำหรับหน่วยงานที่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นว่าเป็นไปได้ในการร่วมมือจัดการศึกษา ได้แก่ หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ (ร้อยละ 62.30) รองลงมาคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเดียวกัน เช่น เทศบาลกับเทศบาล หรือ อบต.กับ อบต. (ร้อยละ 51.70) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างรูปแบบ เช่น อบจ. กับเทศบาล หรือ อบจ. กับ อบต. (ร้อยละ 45.20) และมีเพียงร้อยละ 16.40 เท่านั้น ที่เห็นว่าเป็นไปได้ที่จะร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน

เชมภัทท์ เย็นเปี่ยม (2558 : 31-32) ได้ศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่า 1. กฎหมายจะต้องมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนที่จะให้ผู้บริหารองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถสร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ในการจัดการศึกษาได้ในทุกระดับ หากให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตัดสินใจเองโดยขาดความชัดเจนในรายละเอียดของกฎหมาย ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถที่จะเลือกได้ว่าจะสร้างความร่วมมือหรือไม่สร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นก็ได้ 2. ความร่วมมือจะเกิดขึ้นหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับการบริหารที่ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความร่วมมือและการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย ดังนั้น หากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความร่วมมือในการจัดการศึกษาจะทำให้ความร่วมมือเกิดขึ้นได้อย่างมีรูปธรรม 3. เครือข่ายทางสังคมไม่ได้ทำให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแนวคิดที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างกันในการจัดการศึกษาปฐมวัย 4. ข้อจำกัดจากการคลังและงบประมาณ นำไปสู่การสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

ณัฐรักษ์ อรุณทัต (2560 : 93-34) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียน กรณีศึกษา โรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง พบว่า ผู้ใช้งานระบบต้องการการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นฐานข้อมูลกลาง สำหรับการใช้อิงข้อมูลร่วมกันระหว่างฝ่ายงานต่าง ๆ ภายในองค์กร ทั้งในด้านการสืบค้น การจัดการ การนำเข้าข้อมูล การปรับปรุงแก้ไขข้อมูล การลบข้อมูลและการประมวลผลข้อมูล ต้องการให้มีการจัดทำรายงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างถูกต้อง สะดวก และรวดเร็ว และที่สำคัญคือต้องการให้ระบบอยู่ในพื้นฐานด้านความปลอดภัยของข้อมูลเป็นหลัก

อร่าม สกุลแก้ว (2560-2561 : 48-51) ได้ศึกษา แนวทางการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร งบประมาณของกองทัพอากาศ พบว่า การกำหนดความต้องการระบบสารสนเทศ จะต้องอ้างอิงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ และนโยบายภาครัฐ และระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นมาใหม่จะต้องสามารถปฏิบัติงานควบคู่กับระบบสารสนเทศด้านงบประมาณของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559 : 119-121) ได้ศึกษาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาและจัดทำฐานข้อมูลและสารสนเทศทางการศึกษา เพื่อการบริหารและการจัดการศึกษาสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการตัดสินใจเชิงนโยบายของหน่วยงานส่วนกลาง พบว่า ระบบสารสนเทศที่ดีจะมีองค์ประกอบสำคัญ 8 ประการด้วยกัน คือ เข้าถึงได้ง่าย ทนต่อเหตุการณ์ มีความถูกต้อง ตรวจสอบได้ มีความครบถ้วนสมบูรณ์ เป็นประโยชน์ในการใช้งานในหลายสถานการณ์ ตรงกับความต้องการของผู้ใช้และมีความชัดเจน สื่อความหมายได้ตรงประเด็น มีข้อเสนอแนะดังนี้ ระบบที่พัฒนาขึ้นมาจะต้องมีความง่ายในการใช้งานและเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ เพื่อให้เห็นว่าตนเองจะได้ประโยชน์จากการบันทึกข้อมูลสารสนเทศนั้นด้วย สามารถแสดงผลเป็นข้อมูลย้อนหลังที่เข้าใจง่าย เพื่อให้สามารถเห็นพัฒนาการของมิติที่สนใจ ควรเริ่มจากการจัดทำระบบย่อยก่อนเพื่อสร้างความคุ้นเคย แล้วจึงค่อยพัฒนาระบบส่วนอื่นเพิ่มเติมในภายหลัง ควรเป็นระบบที่สามารถใช้งานได้

ทางโทรศัพท์มือถือและแท็บเล็ต เพื่อให้ผู้ใช้สามารถใช้งานได้ตามความสะดวก และสามารถเรียกดูข้อมูลที่สนใจได้ทันที

จินดา แซ่จิ่ง (2563 : ออนไลน์) ได้ศึกษา วิเคราะห์ ปรับปรุงระบบกำหนดแผนที่ที่ตั้งสถานศึกษา (School Mapping) เพื่อเสริมสร้างโอกาส คุณภาพ และความเท่าเทียมทางการศึกษา ซึ่งได้รับทุนจาก สพฐ. ให้ออกแบบระบบกำหนดแผนที่ที่ตั้งสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างโอกาส คุณภาพ และความเท่าเทียมทางการศึกษา โดยใช้แนวความคิดในการออกแบบระบบ แบบ Multi-Tiers โดยมุ่งว่าโรงเรียนสังกัดของ สพฐ. มีศักยภาพในการให้บริการและเตรียมความพร้อมความเหมาะสมด้านการศึกษาในแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายในการให้การศึกษาแก่นักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์ต้องได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียม พบว่า ผลการดำเนินการทดลองใช้ข้อมูลโรงเรียนในสังกัดทั่วประเทศ ในส่วนของการแสดงผลแผนที่บนเว็บไซต์ได้รับการปรับปรุงให้มีความรวดเร็วและสามารถเลือกแสดงผลข้อมูลตามที่ต้องการได้ ระบบแบบสอบถามมีความเหมาะสมและง่ายต่อการใช้งาน พิกัดของที่ตั้งโรงเรียนและข้อมูลของโรงเรียนมีความถูกต้องและมีความเป็นปัจจุบัน ระบบคลังข้อมูลมีความเป็นมาตรฐานในการใช้งานร่วมกัน ทำให้หน่วยงานสามารถวางแผนหรือวางกลยุทธ์การบริหารต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นงคราญ สุขเวชชวรกิจ, ญัตถุณภรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์, และสุทธิพงศ์ บุญผดุง (2563 : 29-33) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูปฐมวัยในศตวรรษที่ 21 พบว่า ครูผู้สอนต้องมีคุณลักษณะเป็นผู้ชี้แนะการเรียนรู้และเป็นตัวแทนในการนำผู้เรียนเข้าสู่ประสบการณ์และท่องเที่ยวไปสู่โลกแห่งการเรียนรู้ ต้องสร้างสรรค์กิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย แปลกใหม่ จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด ครูผู้สอนต้องเป็นมากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรงเพียงอย่างเดียว สรุปข้อค้นพบว่า ควรพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรหรือครูผู้สอนให้มีการพัฒนาตนเองและฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มทักษะการปฏิบัติและฝึกทักษะการใช้สื่อเทคโนโลยี

จักรวาล สุขไมตรี (2561 : 267) ศึกษาเทคนิคการประสานงานในองค์การได้เสนอว่าการประสานงานจะทำให้เป้าหมายขององค์การหรืองานที่วางไว้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ รวมถึงทำให้เกิดการประหยัดเงิน ประหยัดเวลาในการบริหารจัดการ ตลอดจนลดปัญหาการขัดแย้งของบุคลากรในองค์การในการปฏิบัติงานร่วมกัน ไม่เกิดการงานที่ซ้ำซ้อนหรือการขัดแย้งทางความคิดหรือการขัดแย้งในทางปฏิบัติ

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า รูปแบบความร่วมมือจะประสบความสำเร็จได้จะต้องเริ่มจากการให้ความสำคัญกับเครือข่ายความร่วมมือ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทาง ขั้นตอนการดำเนินงาน สรุปและรายงานผลการดำเนินงาน รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผลความร่วมมือ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายความร่วมมือกับกิจกรรมความร่วมมือ

คือ การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ รวมถึงประสบการณ์ การสนับสนุน
งบประมาณ/ทรัพยากร การมีและใช้ข้อมูลสารสนเทศร่วมกัน การสร้างบรรยากาศของการทำงาน
เป็นทีม รวมถึงการร่วมกันดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย